

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΕΓΕΛΟΥ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας

Τὸ φιλοσόφημα τοῦ Ἐγέλου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ κατὰ τινα τρόπον ὡς «σύστημα τῆς ταυτότητος», διότι ταυτίζει τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι καὶ διὰ κατὰ πολλαπλὴν ἔννοιαν· α) τὰ ὄντα εἶναι οἷα νοοῦνται¹. β) οἱ ὑποκειμενικοὶ τύποι τῆς νοήσεως εἶναι ἅμα καὶ ἀντικειμενικοὶ τύποι τῆς ὑπάρξεως. γ) φύσις καὶ πνεῦμα εἶναι κατὰ βάθος τὸ αὐτό, τουτέστι βαθμίδες, ἃς διέρχεται τὸ Ἀπόλυτον ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ². Οὐχ ἥττον δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ σύστημα ἀνεξίξεως, διότι διδάσκει μετὰ τοῦ Ἡρακλείτου ὅτι οὐδὲν «εἶναι» ἀλλὰ πάντα «γίγνονται». Τὸ Ἀπόλυτον δὲν εἶναι μόνον οὐσία ἀλλὰ καὶ ὑποκείμενον, ὃν τελειούμενον διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀναπτύξεως³.

Μάλιστα δὲ καὶ κυρίως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ὑποτυποθεῖσα φιλοσοφία ὡς ἰδεοκρατία καὶ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἀπόλυτος ἰδεοκρατία, διότι ἀποφαίνει πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς ζῶντῃ τῆς ἰδέας καὶ ἐνορᾷ ἐν πᾶσι παροῦσαν τὴν ἰδέαν: «πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἔχει ἀλήθειαν μόνον

¹ Ὅτι ἀναπτύσσεται ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ θεία ἰδέα, ἡ θεία νόσις.

² Ἡ ταυτίζουσα θεωρία τοῦ Schelling διαφέρει τῆς τοῦ Ἐγέλου. Κατ' ἐκείνην ἡ φύσις καὶ τὸ πνεῦμα τάσσονται παρ' ἄλληλα ὡς ἰσοδύναμα, κατὰ δὲ ταύτην ἡ φύσις ἔχει, ὡς καὶ παρὰ Fichte, δευτερεύουσαν καὶ ὑπηρετικὴν θέσιν· τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἀποκάλυψις τοῦ Ἀπολύτου. Ἐπειτα, κατὰ μὲν τὸν Schelling τὸ πνεῦμα εἶναι συνεileγμένη φύσις κατὰ δὲ τὸν Ἐγελον ἡ φύσις εἶναι ἡλλοτριωμένον πνεῦμα.

³ Ὡσαύτως καὶ ἕκαστον μερικὸν εὐρίσκεται ἐν τῷ ῥῳ τῆς γενέσεως· μόνον ὡς γινόμενον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ οἰκείου σκοποῦ, νὰ ἀναπτύξῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ περιεχόμενον. Τὰ παντοῖα στοιχεῖα, ὅσα περιέχει ἕκαστον ἐν ἑαυτῷ δυνάμει καὶ σπερματικῶς, πρέπει νὰ ἀναπτυχθῶσι καὶ μεταστῶσιν εἰς πλήρη ἐνέργειαν. Ἡ δὲ πορεία ἡ δι' ἀντιφάσεων καὶ ἀντιθέσεων τελουμένη εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀναπτύξεως.

ἐν τῇ ἰδέᾳ, διότι ἡ ἰδέα εἶναι τὸ μόνον ὄντως ὄν». Συνάπτει δὲ στενότερα τὸ σύστημα τοῦτο τὴν ἰδεοκρατίαν τοῦ Fichte καὶ τὴν τοῦ Schelling, συμπληροῦν τὴν ἑτέραν διὰ τῆς ἄλλης καὶ σπουδάζει νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ σύνολον τῶν ὄντων ἐκ τοῦ Ἀπολύτου. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ κατέβαλεν ὁ Ἐγγelos μεγάλην καὶ θαυμαστὴν σπουδὴν καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς φιλοσοφήματος, ὃπερ προσήκον εἶναι νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ τελευταία μορφή τῆς γερμανικῆς ἰδεοκρατίας, ὁ ὠριμώτατος καρπὸς τῆς ἀναπτύξεως, ἣν διήλθεν ἡ ἰδεολογία ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καντίου. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν τὸ Ἀπόλυτον δὲν εἶναι, ὡς παρὰ τῷ Schelling, σταθερόν τι καὶ ἀκίνητον ἀλλ' ἀναπτύσσεται καὶ ἀναπτυσσόμενον παράγει τὰ πεπερασμένα καὶ μερικὰ καὶ ἐν αὐτοῖς πραγματοῦνται· δὲν εἶναι ἀπόλυτος ταυτότης ἀλλ' ἀπόλυτον πνεῦμα, δὲν ὑπάρχει μόνον ὡς οὐσία ἀλλὰ καὶ ὡς ὑποκείμενον. Ὡς ἀπόλυτος ἰδέα εἶναι τὸ Ἀπόλυτον ἢ περίληψις τῶν καθολικῶν ἐννοιῶν, αἵτινες φανεροῦνται ἐν πᾶσι τοῖς μερικοῖς οὐσίῳ εἶναι ἢ σύνοψις τῶν αἰδίων ἰδεῶν, αἵτινες κινοῦνται διαλεκτικῶς καὶ μεθίστανται ἀπὸ τοῦ λογικοῦ βασιλείου εἰς τὴν χώραν τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως. Κατὰ ταῦτα διὲν ἐν πᾶσιν ἐνυπάρχει ἡ ἐννοία, ἡ ἰδέα, ὁ λόγος· ἡ πραγματικότης πᾶσα εἶναι ὡς προῖον ἀναπτύξεως τοῦ ἀπολύτου λόγου. Ἡ ἀπόλυτος ἄρα ἰδεοκρατία καθίσταται παλλολισμός, καθαρῶς λογικὴ ἰδεοκρατία, ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἀναγνωρίζει παρὰ τὴν ἀπόλυτον νόησιν. Ἡ πραγματικὴ ὑπαρξίς εἶναι ἡ αὐτοκίνησις τῆς ἐννοίας, ὁ δὲ φιλόσοφος ἔργον ἔχει νὰ ἐποπτεύῃ παθητικῶς τὴν νόησιν ταύτην καὶ νὰ καταγράφῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Καίτοι δὲ πᾶν λογικὸν θεωρεῖται ἐπέκεινα τοῦ χρόνου, ὁμως κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ συστήματος ἡ ἐννοία τῆς λογικῆς ἀναπτύξεως μεταβαίνει εἰς τὴν ἐννοιαν τῆς ἐν χρόνῳ ἀναπτύξεως.

Ἐκ τοῦ ἐν πᾶσι κράτους τοῦ λόγου καὶ τῆς ἰδέας προέρχεται τὸ οὐσιώδες εἰς τὸ φιλοσόφημα τοῦτο γνῶρισμα τῆς αἰσιοδοξίας, εἰ καὶ μὴ παροράται μὴδ' ἐρμηνεύεται ἀποχρώντως τὸ ἐν τῇ φύσει ἐμφανιζόμενον ἄλογον στοιχεῖον, τὸ ἀτελὲς καὶ κακόν¹. Αὐτὸς δὲ ὁ φιλόσο-

¹ Ὁ Ἐγγelos ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι τὸ ἔλλογον καὶ ἀγαθὸν δὲν εἶναι ἄτονον καὶ ψιλὸν ἰδεῶδες ἀλλὰ δύναμις αἰδίας πραγματουμένη· ὁ κόσμος εἶναι συντετελεσμένος καὶ τέλειος. Μόνον δὲ ἡ ἀλαζονεία καὶ κοιφότης τοῦ νοῦ ἀντιτάσσει πρὸς τὸν παρόντα ἄλλον τινὰ κρείττονα κόσμον. Ἀλλὰ δὲν παραβλέπει πάλιν ὁ φιλόσοφος τὰς ἀτελείας καὶ κακίας τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου· ἡ δὲ ἀπόφανσις ὅτι «τὸ πραγματικὸν εἶναι ἔλλογον καὶ τὸ ἔλλογον πραγματικόν» δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς καθαγιασμός τοῦ κακοῦ, διότι «πραγματικόν» δὲν εἶναι τὸ ἁπλῶς ὑπάρχον ἀλλὰ τὸ σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδέαν.

φος εἶναι ἡναγκασμένος νὰ λέγῃ περὶ ἀδυναμίας τῆς φύσεως τοῦ νὰ ἐκφράσῃ καθαρῶς τὴν ἔννοιαν καὶ ἔτι πλέον νὰ ὑποβιάσῃ τὰ καθ' ἕκαστον ἀπέναντι τῶν καθολικῶν ἐννοιῶν καὶ δυνάμεων, τῶν αἰδίων ἰδεῶν ὡς τῶν μόνων ἀξιολόγων ¹.

Ἡ ἐγελικὴ φιλοσοφία εἶναι ἡ συντέλεις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἀρξαμένης ὁ ρ θ ο λ ο γ ι κ ῆς τάσεως τοῦ νὰ παραχθῇ καὶ ἐξηγηθῇ ὁ κόσμος ἐκ τοῦ καθαροῦ λόγου ἐκ τῶν προτέρων καὶ μετ' ἀποδεικτικῆς βεβαιότητος. Ἀλλ' ὁ νέος οὗτος ὀρθολογισμὸς διαφέρει τοῦ ἐν τῷ 17ῳ αἰῶνι κρατοῦντος, διότι οὐσίαν καὶ μέθοδον ἔχει τὴν «διαλεκτικὴν» εἶναι «διαλεκτικὸς ὀρθολογισμὸς». Οὐδὲν μέρος τῆς πραγματικότητος ἀπορρίπτει καὶ εἰσδέχεται τὸ πλῆθος τῆς ἐμπειρίας εἰς τὸ κράτος τῆς νοήσεως· διατείνεται ὅτι κρατεῖ τὸ συγκεκριμένον καὶ οὐχὶ τὸ ἀφηρημένον νοεῖν. Ἐνταῦθα ἡ κίνησις τῆς νοήσεως καθίσταται ὄργανον τῆς γνώσεως· συντελεῖται προόδος τῆς νοήσεως πέρα τῆς ἀντιφάσεως εἰς ἑνωσιν τῶν ἀντικειμένων προτάσεων. Ἡ δὲ τριαιδικότης τῆς θέσεως, ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως, ἣν εἰσήγαγε μὲν ὁ Κάντιος εἰς τὸν πίνακα τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ κατέστησε δὲ ὁ Fichte σχῆμα τῆς συστηματικῆς προόδου, προσλαμβάνει ἤδη μέζονα σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν. Ἡ θέσις καὶ ἡ ἀντίθεσις αἰρῶνται καὶ ἅμα ἀνυψοῦνται καὶ διατηροῦνται ἐν τῇ συνθέσει· αἱ μονομερεῖς δηλαδὴ προτάσεις ἀναιροῦνται ὡς μὴ ἔχουσαι καθ' ἑαυτὰς κύρος ἀλλὰ διατηροῦνται ὅμως ὡς ἐσωτερικὰ μέρη (στιγμαί) τῆς ἀληθείας. Ὅπως δὲ ἀναπτύσσεται ὁ κόσμος διαλεκτικῶς κατὰ λογικὴν ἀνάγκην, οὕτω δύναται διὰ τῆς αὐτῆς διαλεκτικῆς μεθόδου καὶ νὰ ἀνασυγκροτηθῇ. Ἐχομεν δηλαδὴ τὴν δύναμιν ἵνα διὰ τῆς κατὰ λόγον νοήσεως ἀναπαραγάγωμεν καὶ κατανοήσωμεν τὸν κόσμον.

Καὶ πρὸς πᾶν μὲν ἰδεοκρατικὸν φιλοσόφημα εἶναι κατ' ἀνάγκην συνημμένη καὶ μοιρὰ τις ὀρθολογισμοῦ, ὅποτε ἀναγνωρίζεται ὡς ἰδία καὶ ὑπερτέρα πηγὴ γνώσεως ὁ λόγος. Ἀλλ' ὁ Ἑγελος τὸν ὑγιᾶ ὀρθο-

¹ Τὸ κέντρον τοῦ βάρους ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ἑγέλου πίπτει εἰς τὰς λογικὰς καὶ καθολικὰς δυνάμεις· τὸ καθ' ἕκαστον καὶ ἀτομικὸν ἀποβαίνει ἀπλῶς μέρος τοῦ καθολικοῦ, τοῦ μόνου ἀληθινοῦ καὶ ἀξιολόγου· τὸ προσωπικὸν καταπίπτει εἰς διάμεσον σταθμὸν καὶ ψιλὸν ὄργανον τῆς ἀπροσώπου καὶ καθολικῆς πορείας τοῦ κόσμου. Καίτοι λοιπὸν ὁ φιλόσοφος οὗτος ἐρημὰ πρὸς τὸ συγκεκριμένον, ὅμως ἀπονέμει πραγματικότητα μόνον εἰς τὸ καθολικόν. Ὅτι εἶναι διάφορον τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, δὲν εἶναι πραγματικὸν ἀλλὰ μηδαμινόν. Ἡ ὅλη ἐμπειρία μετὰ τοῦ μερικοῦ καὶ τυχαίου καταπίπτει εἰς μηδαμινὸν καὶ μὴ πραγματικόν.

λογισμὸν ἐνέτεινεν εἰς ἄμετρον ἀκρότητα καὶ ὑπέλαβεν ὅτι πάντα τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου τὰ πράγματα καταλαμβάνονται διὰ τοῦ λόγου¹, προσένειμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν καθαρὰν νόησιν μὴ διαφέρουσαν τοῦ ἀπολύτου καὶ θείου λόγου· ἐπεχείρησεν ἵνα τὰς ἐννοίας τῆς πραγματικότητος παραγάγῃ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας καὶ πάντα τοῦ κόσμου τὰ γεγονότα κατασκευάσῃ ἐκ τῶν προτέρων. Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἔμελλον πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι νὰ ἀναλυθῶσιν εἰς τὴν Λογικὴν. Ὅποσον ὅμως πλημμελὲς εἶναι τὸ ἐπιχειρηθὲν τόλμημα, μαρτυρεῖ ἡ ἀκριβεστέρα μελέτη τοῦ προκειμένου συστήματος. Διότι μόνον ἡ θετικὴ καὶ πλουσία γνώσις τῆς ἐμπειρίας ἐπόρισεν εἰς τὸν φιλόσοφον τὰς διηθὲν ἐκ τοῦ καθαροῦ λόγου παραχθείσας ἐννοίας· ἡ δὲ ἀπόπειρα τοῦ νὰ ἐξημενωθῶσι τὰ τῆς φύσεως ἐκ τῶν προτέρων καὶ χωρὶς τῆς ἐμπειρίας ἐλέγχεται ἀσύστατος καὶ πρὸς τὰ πράγματα ἀσυμβίβαστος.

Ἡ ἀπόλυτος ἰδεοκρατία ἀντιμάχεται πρὸς πάντα τὰ διύστικα συστήματα, ἅτινα ἔχουσι τὸ γνῶρισμα τῆς ἀπολύτου ἀντιθέσεως καὶ ἐκλαμβάνουσιν ὡς ὅλως ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα θεὸν καὶ κόσμον, τὸ ὑπεραισθητὸν καὶ τὸ αἰσθητὸν, τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι. Κατὰ τὴν διύζουσαν ἀρχὴν ἡ ὑποκειμενικὴ καὶ περιορισμένη τοῦ ἀνθρώπου νόησις θεωρεῖται ὡς σταθερά, τὰ δὲ φαινόμενα τοῦ κόσμου ὡς αὐτοτελῆ ὄντα· πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον ἀντιτάσσεται ὁ θεὸς ὡς σταθερὰ καθολικότης, ὡς ἀντίθεσις τοῦ αἰσθητοῦ· ἡ συνάφεια τῶν ἐμπειρικῶν πολλῶν πρὸς τὴν ἐνότητα, πρὸς τὸ "Ἐν, παραμένει ἄλυτον αἰνίγμα, διότι οὐδενίᾳ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει ἐσωτερικὴ συμφωνία. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν ἀντιφέρεται σφοδρῶς ὁ "Ἐγελος δεικνύων ὅτι φύσις ἄνευ πνεύματος καὶ πνεῦμα ἄνευ φύσεως εἶναι ἀδιανόητα, ὅτι τὸ ἄπειρον ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῷ τὸ πεπερασμένον καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ πεπερασμένον εἶναι τρόπον τινὰ στοιχεῖον τοῦ ἀπείρου. "Ἀπειρον καὶ πεπερασμένον εἶναι μονομερεῖς διορισμοί, ὧν ὁ ἕτερος μεταπίπτει εἰς τὸν ἄλλον· ὁ θεὸς εἶναι καὶ ἰ πεπερασμένος, ὁ δὲ κόσμος καὶ ἰ ἄπειρος. Ὁ θεὸς λοιπὸν δὲν εἶναι ὄν ἕτερον παρὰ τὸν κόσμον ὑπάρχον. Ἡ ἰδέα καὶ ἡ φύσις καὶ τὸ πνεῦμα, ἅτινα συναποτελοῦσι τὸ πᾶν, εἶναι ὡς τρεῖς σταθμοὶ διαγνώμενοι ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀπολύτου οὐσίας. Ἡ οὐσία αὕτη ἀναπτύσσεται ἀπὸ τοῦ εἶναι ὡς οὐσία εἰς τὸ εἶναι ὡς

¹ Ὁ "Ἐγελος ἔχει, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, ἀκράδαντον πίστιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ παρατηρεῖ ὅτι ἄνευ τοιαύτης πίστεως εἶναι ἀδύνατος πᾶσα φιλοσοφικὴ ἐργασία. «Τὸ θάρρος τῆς ἀληθείας, ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος τῆς φιλοσοφικῆς σπουδῆς· ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐκτιμᾷ ἑαυτὸν καὶ κρίνῃ ἑαυτὸν ὡς πλείων ἀξίον».

ὑποκείμενον, ἀπὸ τοῦ καθολικωτάτου εἰς τὸ μάλιστα συγκεκριμένον, ἀπὸ τῆς ιδέας διὰ μέσου τῆς φύσεως εἰς τὸ πνεῦμα. Τὸ Ἀπόλυτον, εἴτε ὡς ιδέα εἴτε ὡς πνεῦμα σκοπεῖται, εὐρίσκεται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῷ. Ὁ θεὸς ἀνελίσσεται καὶ ἐννιπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ, πᾶσα δὲ διάκρισις θεοῦ καὶ κόσμου αἴρεται. Εὐλόγως ἄρα δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἑγέλου ὡς ἀνελικτικὴ πανθεΐα¹.

Τὸν πυρῆνα τῆς ἐγελικῆς θεωρίας ἀποτελεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως τῆς θεότητος². Ὁ φιλόσοφος εἶναι ἔμπλεως θρησκευτικῆς διαθέσεως καὶ βλέπει ἐν παντὶ κατοπιζομένην τὴν ἄπειρον ιδέαν. Βεβαίως διαφαίνεται ἡ πρόθεσις αὐτοῦ, ὅπως χωρήσῃ πέρα τῆς ἀπλῆς πανθεΐας, οἷαν ἔχουσιν οἱ Ἰνδοὶ καὶ ὁ Σπινόζας, καὶ παραστήσῃ τὸν θεὸν οὐχὶ μόνον ὡς τὴν καθολικὴν οὐσίαν ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὸν ὑποκείμενον. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη πρόθεσις δὲν ἔτυχεν εὐστόχου διεξαγωγῆς διότι ἡ θεωρία, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐκ τῆς ἀρχεγόνου λογικῆς ιδέας γίνεται διὰ μέσου τῆς φύσεως πνεῦμα, ἀντίκειται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ θεοῦ ὡς τοῦ αἰδιῶς συντετελεσμένου. Καὶ ἐξαίρει μὲν ὁ φιλόσοφος ἐμφαντικῶς τὸ ὅτι τὸ πνεῦμα ὡς τὸ τελευταῖον εἶναι ἅμα κατ' ἀλήθειαν τὸ πρῶτον καὶ δὴ πρῶτιστον πάσης ἀναπτύξεως ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν φαίνεται ἀποχρώντως δεδικαιολογημένος. Διότι καὶ ἀννοηθῇ ὁ θεὸς ὡς αὐτοσυνεΐδητος καθολικὴ προσωπικότης, ὅμως ἡ αὐτοσυνειδησία αὐτοῦ παρίσταται ὡς ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς διαμέσου ὀργάνου· ἡ αὐτογνωσία τῆς ιδέας εἶναι συνειδήσις τελουμένη διὰ τῶν ἀνθρωπίνων πνευμάτων· ὁ θεὸς εἶναι πνεῦμα συντελούμενον διὰ τοῦ κόσμου, διὰ τῆς φύσεως καὶ τῶν πεπερασμένων πνευμάτων.

¹ Ὁ θεὸς παρίσταται ὡς ἡ λογικὴ ἔννοια, ἡ ἐνότης πάντων τῶν ὄντων, ἡ οὐσία καὶ ὑπόστασις πάντων τῶν πραγμάτων. Εἶναι ἄρα τὸ σύστημα τοῦ Ἑγέλου πανθεϊκόον. Δύναται δὲ ὡσαύτως νὰ χαρακτηρισθῇ εὐλόγως ὡς ἡ ἐπιστήμη τοῦ Ἀπολύτου καὶ ὡς ἀπόλυτος ἐπιστήμη· διότι ὑπόθεσιν ἔχει τὴν λογικὴν ἔννοιαν, τὸ Ἀπόλυτον, καὶ ὡς σκοπὸν προτίθεται νὰ καταστήσῃ συνειδητὴν τὴν γνῶσιν αὐτοῦ.

² Ἡδὴ ὁ χριστιανισμὸς εἰχέ πως ἄρει τὴν ἐπέκεινα τοῦ κόσμου ὑπαρξίν τοῦ θεοῦ διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ καὶ τῆς παρουσίας τοῦ θεοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἡ δὲ μυστικὴ τοῦ μέσου αἰῶνος φιλοσοφία ἐπέρρωσε τὴν στενὴν συνάφειαν θεοῦ καὶ ἀνθρώπου διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς παρουσίας τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ.

Αἱ θεωρίαι τοῦ Ἐγέλου συναποτελοῦσι τέλειον καὶ ἀπρητισμένον μεγαλοπρεπὲς καὶ βριθὸς ἔχον σύστημα, ὅπερ συγχωνεῦσαν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπεξήτησε νὰ παραγάγῃ πάσας τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως τὰς περιοχὰς ἐκ τοῦ Λόγου, νὰ παραστήσῃ αὐτὰς ὡς ἀνάπτειν τῆς θείας ιδέας. Προϋτὸν τοῦτο οὐχὶ φανταστικῆς δυνάμεως ἀλλὰ νηφαλίου καὶ ἰσχυρᾶς διανοίας καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου, ἀπαύγασμα βαθυνώμονος νοῦ καὶ ἐξαίρετον μεγαλοφυΐας, ἐμφαίνει ὑψηλὰς ἀρχὰς καὶ καθολικὰς ἀληθείας, ὧν τὴν ἀναγνώριον οὐδὲ οἱ ἀντιφρονοῦντες δύνανται εὐκόλως νὰ ἀρνηθῶσιν. Οὕτω παρὰ τὰ καθ' ἕκαστον καὶ παροδικὰ ἀναγνωρίζεται ὡς οὐσία αὐτῶν τὸ καθολικὸν καὶ αἰώνιον· ἡ ιδέα ὡς λόγος τοῦ κόσμου διήκει διὰ πάντων καὶ διέπει αὐτά, ζωὴ ἀεικίνητος καὶ ἀθάνατος. Ἡ ἀπόφανσις αὕτη, ἣτις δὲν προηρέχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἐγέλου ἀλλ' ἐκηρύχθη τὸ πάλαι ὑπὸ τοῦ δαιμονίου πνεύματος τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἀποτελεῖ τὸ τηλαυγὲς πρόσωπον τοῦ προκειμένου συστήματος, τὴν δόξαν τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτοῦ.

Ἀνακηρύσσεται ἡ ἀλήθεια ὡς καθολικὴ καὶ συγκεκριμένη ὁλότης, ἐν ἣ στοιχεῖα διάφορα συνδέονται, μέρη ἀντίθετα καὶ ἀλλήλων ἀναιρετικά διαλλάσσονται καὶ εἰς ἐνότητα συνάπτονται· ἡ ἐνότης εἶναι σύνθεσις ἀντιθέτων καὶ ὡς τοιαύτη δὲν εἶναι ἀκίνησις ἀλλὰ τοῦναντίον σύνθεσις καὶ ἀνάπτυξις.

Ἐξαίρεται ἡ ἔννοια τῆς ἀδιαλείπτου κινήσεως, τῆς ζωῆς, τῆς ροῆς καὶ παροδικότητος πάντων τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων καὶ τῆς ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἐκ τῆς πορείας τοῦ ὅλου. Δεικνύεται ὅτι ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς πάντων κρατεῖ ἡ τῆς ἀνελίξεως ἀρχή, ἣτις καὶ ἐδέσποσε γενικῶς ἐν τῷ 19ῳ αἰῶνι· ἀντλεῖται ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου ἡ ἐπίγνωσις ὅτι ἰσχυρότατα ἐλατήρια καὶ κύρια δυνάμεις τῆς ἀναπτύξεως εἶναι αἱ ἀντιθέσεις καὶ ἀντιφάσεις, ὡς καὶ ἡ πάλῃ καὶ τάσις αὐτῶν πρὸς συνδιαλλαγὴν καὶ ἐνότητα. Παρατηρεῖται δὲ ὅτι ἡ ἀνέλιξις αὕτη δὲν εἶναι μηχανή, παράγουσα πάντα ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ ἀναγκαίας ἐπιδράσεως τυφλῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἀνέλιξις λογικὴ συντελουμένη ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς θείας ιδέας. Ἀνομολογεῖται ὅτι ὑπὲρ τὰς ἰδίας δοξασίας καὶ ἐφέσεις ὑπερέχει ἡ καθολικὴ ἀλήθεια, ὑπὲρ τοὺς ἰδίους σκοποὺς καὶ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα ὑπάρχει τὸ κράτος τῶν ἰδεῶν, ὁ κόσμος τῶν ἀξιῶν. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα θεωρήματα πρόκεινται ὡς χρυσᾶ ἔπη καὶ ἀτίμητα διδάγματα, ὧν ἡ ἰσχὺς εἶναι ἀκαταγώνιστος καὶ τὸ κύρος ἀναμφίλεκτον.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΣΑΤΥΡΙΚΟΝ ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΤΙΚΗΝ ΚΩΜΩΔΙΑΝ

ΥΠΟ

Ε. Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΥ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΕΠΙΤΡΕΠΟΝΤΕΣ, ΠΕΡΙΚΕΙΡΟΜΕΝΗ, ΣΑΜΙΑ, ΗΡΩΣ,
FABULA INCERTA, ΠΕΡΙΝΘΙΑ, ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΟΣ, ΚΑΠ.

Ἀναβάλλων ἐν τῷ παρόντι νὰ γράψω τὰ λοιπὰ εἰς τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὰς συμβολάς, ἃς ἔχω εἰς ἄλλα σατυρικά δράματα, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ ἄλλους ποιητὰς τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς κωμωδίας, καταχωρίζω ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐργασίας μου τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ποιητὴν τῆς νέας Ἀττικῆς κωμωδίας Μένανδρον.

ΕΠΙΤΡΕΠΟΝΤΕΣ

Ἐν τῷ δράματι τούτῳ τοῦ Μενάνδρου ἡ Σωφρόνη, ἡ γραῖα δούλη τοῦ Σμικρίνου καὶ τροφὸς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Παμφίλης, συνήργησε ταύτῃ εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ τεχθέντος ὑπ' αὐτῆς παιδίου πέντε μῆνας, ἀφ' οὔτου ἦλθεν αὐτὴ εἰς γάμον τοῦ Χαρίσιου, ὅστις κόρην οὖσαν διέφθειρε βιαίως ἐν τῇ παννυχίδι τῶν Ταυροπολίων. Πρὸς τὸν Χαρίσιον, ἀπόντα, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν ἐκθεσιν τοῦ παιδίου, διέβαλεν ἔπειτα τὴν γυναῖκα ὁ δούλος αὐτοῦ Ὀνήσιμος (στ. 207—212 καὶ 519). Ὅτι ἡ Σωφρόνη συνήργησεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ βρέφους, γίνεται ὁλόν ἐκ τῆς Ἐπιστολῆς Α', 6 τοῦ Ἀλκίφρονος (ἴδ. ἐν τοῖς ἔπειτα), ὅστις ἐμιμήθη ἐν αὐτῇ τοὺς Ἐπιτρέποντας, καὶ ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Λόγγου Δ', 21, ὅπερ νῦν τὸ πρῶτον, ὡς νομίζω, παραβάλλεται ὑπ' ἐμοῦ ἐν τοῖς ἑξῆς.

Ἡ Σωφρόνη ἐν τοῖς σφζομένοις μέρεσι τῶν Ἐπιτρέπόντων ἐμφαίνεται μόνον ἀπὸ τοῦ 628 στίχου κέξ. Ὁ Wilamowitz Menander Das Schiedsgericht σ. 108 γράφει: «Auf das Erscheinen der

Sophrone werden wir im vorigen Akte durch eine Ankündigung des Smikrines an Pamphile vorbereitet sein. Aber auch wenn dem nicht so war, erkannte der Zuschauer die Amme an ihrem Kostüm, und auch der Name ist typisch. Er kehrt in Eunuchus und Phormio und bei Aristaeetus I 6 für eine Amme wieder. Wie gewöhnlich sind die auftretenden mitten im Gespräch. Sophrone hat eben Einwendungen erhoben». "Ὅντως ἐκ τῶν στίχων 628—630 φαίνεται, ὅτι ἡ Σωφρόνη ἀντεῖπε πρὸς τὸν Σμικρίνην θέλοντα νὰ ἀπαγάγῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ἵνα νυμφεύσῃ ἄλλω τινί. Ἔχω ὅμως τὴν γνώμην, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἔχῃ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ δράματος αὐτοῦ ὁ Μένανδρος. Ἀντὶ θεοῦ τινος ἐμφανιζομένου καὶ λέγοντος, ὅσα ἦτο ἀνάγκη νὰ μάθωσιν οἱ θεαταί, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Wilamowitz, νομίζω, ὅτι ὁ Μένανδρος εἰσήγαγε τὴν Σωφρόνην ἐν μονολόγῳ διηγουμένην τὰ τοῦ βιασμοῦ τῆς Παμφίλης, ὡς εἶπεν αὐτὰ ἡ κόρη πρὸς ταύτην, τὰ τῆς κυοφορίας τῆς βιασθείσης, τὰ τοῦ γάμου αὐτῆς καὶ τὰ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ παιδίου. Ἴσως δὲ ταῦτα διηγείτο ἡ Σωφρόνη ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ δράματος κατὰ τὸν Εὐριπίδειον τρόπον, ὡς ἡ τροφὸς τῆς Μηδείας ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου, ὃν μιμεῖται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἐπιτρέποντι ὁ Μένανδρος.

Ὅτι ἡ Παμφίλη εἶπε τὰ συμβάντα αὐτῇ πρὸς τὴν τροφὸν Σωφρόνην, ὅτι αὕτη ἐλυπήθη ἀκούσασα ταῦτα, καὶ ἐσχέτλιασεν ὀδυρομένη καὶ ὑπέσχετο ὅτι θὰ κρύψῃ τὸ πάθημα τῆς κόρης καὶ θὰ βοηθήσῃ, ὅπως ὁ μέλλων νυμφίος τῆς Παμφίλης μὴ νοήσῃ, ὅτι αὕτη δὲν ἦτο παρθένος, διδάσκει ἡμᾶς, ὡς νομίζω, ἡ 6 Ἐπιστολὴ τοῦ Α' βιβλίου τοῦ Ἀρισταίνετου, ἣτις ἔχει, ὡς εἶδομεν, τὸ ὄνομα τῆς Σωφρόνης ὡς τροφοῦ, καὶ εἶνε εἰλημμένη ἐκ τούτων, ἅτινα καὶ ἐκ τῶν σφριζομένων μερῶν τῶν Ἐπιτρεπόντων εἶνε φανερόν, ὅτι ἐγίνωσκεν ἡ τροφὸς τῆς Παμφίλης, καὶ ἅτινα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ εἴπῃ ἐν τῷ δράματι ὁ Μένανδρος. Ἀλλὰ βεβαίως διεσκεύασεν αὐτὰ ὁ Ἀρισταίνετος καὶ ἐπλασεν, ὅτι ἡ παρ' αὐτῷ κόρη ἤμαρτεν ἡτηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀνικίτου λαμπάδος τοῦ ἔρωτος, καὶ ὅτι ἡ τροφὸς κατεπλάγῃ ἀκούσασα τὸ πάθημα τῆς κόρης, ὡς ἡ τροφὸς τῆς Φαίδρας ἐν τῷ Ἰπολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου, ὅτ' ἤκουσεν, ὅτι ἡ δέσποινα αὐτῆς ἦρα τοῦ Ἰπολύτου (στ. 353 κἑξ. Πρβ. καὶ 507 κἑξ., 603 κἑξ.).

Καλὸν δὲ νομίζω νὰ παρατεθῇ ἐνθάδε ὅλη ἡ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρισταίνετου, ὅπως καταδειχθῇ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἐπιτρέποντας: «*Ερμολόγῃς Εὐφροῖωνι. Κόρη τις πρὸς τὴν ἐαυτῆς ἔφη τροφόν, ἔει*

μοι πρότερον ἐπομόσεις ὃ δ' ἂν εἴπω φυλάξιν ἀπόρρητον, αὐτίκα τοῦτο σοι λέξω. ὁμώμοκεν ἡ τίτθη, ἡ δὲ παῖς εὐθύς εἶρχετο, 'οὐκέτι σοι παρθένος ἐγώ, ὥς γε πρὸς σε τάληθες εἰρησθαι'. ἀνέκραγεν ἡ γραῦς, ἅμα τὴν παρειὰν αἰκίζομένη καὶ σχετλιάζουσα τὸ συμβάν, ἡ δὲ κόρη φησί, 'οἶα πρὸς θεῶν, ὦ Σωφρόνη' ἔχε ἡσυχῇ, μή τις τῶν ἔνδον ὠτακουστῶν ὑποκλέψῃ τὸν λόγον. οἷμοι, οὐκ ἀρίτως ὁμώμοκας μηδενὶ παντάσιν ἐξείπειν; τί οὖν, ὦ φίλη, σφόδρα καὶ μεγάλως βοᾷς; νῆ τὴν Ἀστεμιν, ὦ μῆτερ, καίτοι πρὸς τοῦ ἔρωτος φλεγομένη δεινῶς, ἐσπούδακα σωφρονεῖν, καθ' ὅσον ἡδυνάμην. σμικρὰ δὲ οἶα τε ἦν, καὶ δίχα μοι γέγονε τὰ νοήματα. διελογίζομην δὲ πρὸς ἐμαυτήν, 'πειθαρχήσω τῷ ἔρωτι; ἀμελήσω τοῦ πόθου;' ἀμφότερα μ' ἐκράτει. εἴτα πολλὸν μᾶλλον ἐπὶ θάτερα πρὸς τὸν ἔρωτα κλίνω' ἠδξάνετο γὰρ τῇ μελλήσει, καὶ ὥς φυτὸν ἐν τῇ γῇ, οὕτως ἔνδον τῆς ἐμῆς ὑπερεφύετο ψυχῆς. οὕτως ἡτήθη, ὁμολογῶ, τῆς ἀνικήτητος λαμπάδος'. ἔφη τοίνυν ἡ πρεσβυτίς, 'χαλεπώτατον μὲν τὸ δυστύχημα, τέκνον, καὶ τὴν ἐμὴν ἡσχυνας πολιάν' πλὴν ἔπει τὸ πραχθὲν οὐκ ἂν ἄλλως ἔχοι, τὰ δεύτερα παραινῶ. πέπανσο τούτων μηδὲ περαιτέρω ἐξαμάρτανε, μὴ ποτέ σου τῆς γαστροδὸς ὀγκυμένης ἐπὶ προήκοντι τῷ πράγματι καὶ τῷ χρόνῳ ἐναργῶς κατανοήσῃσι τὸ τολμηθὲν οἱ τεκόντες. ἀλλ' εἴθε σοι γάμον ταχύ, πρὶν κατάφωρος γένῃ, συνεπινεύσειεν οἱ θεοί. ἤδη δὲ τηλικαύτη γεγέννησαι, καὶ αὐτίκα χορημάτων εἰς προῖκα τῷ σὺ δεήσῃ πατρί.' 'τί φῆς, ὦ μῆτερ; τοῦτο δέδοικα μάλιστα πάντων.' 'μηδὲν δείσης, ὦ παῖ' ἐγώ σε τηρικαῦτα διδάξω, πῶς ἂν ἡ πρὸ γάμου γερονυῖα γυνὴ παρθένος ἔτι δόξειε τῷ νυμφίῳ».

Καὶ ἡ Παμφίλη παρὰ τῷ Μενάνδρῳ εἶνε ψευδοκόρη (ἴδ. Wilamowitz Das Schiedsger. σ. 14). Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τοῦ Ἀρισταινέτου λέγεται ἡ Σωφρόνη γραῦς, ὥς καὶ ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσιν 630 καὶ 683 καὶ 695, καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῆς Σωφρόνης παρὰ τῷ Ἀρισταινέτῳ «χαλεπώτατον μὲν τὸ δυστύχημα, τέκνον» δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ λεγόμενον ἐν τέλει τοῦ σφισσομένου μέρους τῶν Ἐπιτρέπόντων ὑπὸ τῆς Σωφρόνης 696 κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Wilamowitz «[οὗ γέγο]νε[ν] εὐτύχημα μεῖζον οὐδὲ ἔν» πρὸς τὸν Σμικρίνην, ὅστις εἶπε πρότερον πρὸς αὐτὴν 695 «πάνδεινον λέγεις». Ἐχὼ δὲ νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐν τούτοις ὁ Μένανδρος παρατραγῶδει. Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Ὀρέστου τοῦ Εὐριπίδου λέγει ἡ Ἥλέκτρα 1—3.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος
οὐδὲ πάθος οὐδὲ συμφορά θεήλατος,
ἧς οὐκ ἂν ἄρξει ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Ἐν τῷ τέλει τῶν Ἐπιτρεπόντων ὁ Σμικρίνης ἀκούσας τοῦ Ὀνησίμου λέγοντος περὶ θυγατρίδου, πενταμήνου παιδίου, περὶ τοῦ δεσπότην αὐτοῦ καὶ τῆς Παμφίλης κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ταυροπολίων καὶ περὶ τοῦ γενομένου αὐτοῖς ἀναγνωρισμοῦ, τῆς δὲ Σωφρόνης ἐπιβεβαιώσης ταῦτα, σχετλιάζων ἐκκληκτός λέγει 695 «*πάνδεινον λέγεις*». Ἡ δὲ Σωφρόνη, ἥτις ὀλίγῳ πρότερον εἶπε πρὸς αὐτὸν ᾗσιν ἐκ τῆς Αὔγης τοῦ Εὐριπίδου, ἀπαντῶσα πρὸς τὸ «*πάνδεινον λέγεις*» τοῦ Σμικρίνου λέγει 696 παρατραγδοῦσα

[οὐ γέγο]νε[ν] εὐτύχημα μεῖζον οὐδὲ ἐν

ἀντὶ τοῦ νὰ εἶπῃ κατὰ τὸν Εὐριπίδην Ὁρ. 1 «οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν κτλ.» πρῶτον, καὶ ἔπειτα νὰ ἐπαγάγῃ τὸ «οὐ γέγονεν κτλ.». Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, δηλοῖ αὐτὸς ὁ Μένανδρος λέγων ἐν τοῖς Φλωρεντίνοις Ἀποσπάσμασιν (Ἐπικλήρω;) 81—83

ΣΜ. Πρόσειδον καὶ θεοί, δεινοῦ πάθους.

ΔΑ. ὅκ ἔστιν οὐδὲν δειν[όν] ὧδ' εἰπεῖν ἔπος
οὐδὲ πάθος.

Ὡς συνέχεια δὲ τοῦ τελευταίου μέρους τῶν Ἐπιτρεπόντων καὶ σχέσιν ἔχον πρὸς τὰ ἤδη εἰρημένα εἶνε καὶ τὸ 179 Ἀπόσπασμα Κ. τοῦ αὐτοῦ δράματος «οὐδὲν πέπονθας δεινόν, ἂν μὴ προσποιῇ», περὶ οὗ, ὡς καὶ περὶ τινων ἄλλων ἀποσπασμάτων, θὰ εἴπω τὰ δέοντα ἐν τοῖς ἔπειτα.

Ἐπανερχομαι αὖθις εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρισταινέτου. Εἶδομεν, ὅτι ἡ Σωφρόνη λέγει πρὸς τὴν κόρην «*χαλεπώτατον μὲν τὸ δυστύχημα, τέκνον*». Καλὸν νομίζω νὰ μεταγράψω τὴν σημείωσιν τοῦ Wilamowitz εἰς τὴν λέξιν *εὐτύχημα* τοῦ 696 στίχου τῶν Ἐπιτρεπόντων (Das Schiedsger. σ. 115): «*εὐτύχημα und δυστύχημα sind keine Wörter der gewöhnlichen Rede, ἀτύχημα schon eher; in der Tragödie erst im letzten Stile des Euripides, dann bei Xenophon, aber nicht den Rednern. εὐτύχημα steht noch Sam. 273, δυστύχημα nur in einem Verse Menanders, bei Stobaeus IV 4 M. ἀνοία θνητοῖς δυστύχημα' αὐθαίρετον*, der in allem gehobene Sprache zeigt». Ἵσως δὲ καὶ ἡ παρὰ τῷ Ἀρισταινέτῳ ᾗσις «*χαλεπώτατον μὲν τὸ δυστύχημα, τέκνον*» εἶνε εἰλημμένη παρὰ τοῦ Μενάνδρου, ἐπειδὴ σαφῶς ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ ἴχνη μέτρου· ἂν δὲ μετὰ τὸν σύνδεσμον «*μὲν*» συμπληρώσωμεν διὰ τοῦ ῥήματος «*ἔστι*» καὶ μετὰ τὴν λέξιν «*δυστύχημα*» διὰ τῆς δοτικῆς «*σοι*» κατὰ τὴν δοτικὴν «*θνητοῖς*» ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου, δύναται ἡ ᾗσις νὰ ἔχῃ οὕτω:

χαλεπώτατον μὲν <ἐστὶ> τὸ δυστύχημά <σοι>,
τέκνον.

Τῆς δὲ λέξεως χαλεπὸς ποιεῖται χρῆσιν ὁ Μενάνδρος, οἷον Περιχειρ.
171—172 «χαλεπὰ ταῦτα παντελ[ῶς] | τὰ πράγματ' ἐστὶ, νῆ τὸν Ἀπόλ-
λω, ταῦτά [γε]», Ἐπιτρ. 645, Ἀπ. 628 K.

Πάντως δ' ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ταύτῃ τοῦ Ἀρισταίνετου ὑπάρχουσι
καὶ ἄλλα φανερά ὑπολείμματα ἱαμβικῶν τριμέτρων ἐν ταῖς ἐξῆς ῥήσεσι

.... σίγα πρὸς θεῶν, ὦ Σωφρόνη
ἐπεὶ τὸ πραχθὲν οὐκ ἂν ἄλλως.....
πέπυσσο τούτων μὴδὲ περαιτέρω...
ἀλλ' εἴθε σοι γάμον ταχὺ.....
τῷ σὺ δέησαι πατρὶ.....
ἐγὼ σε τηνικαῦτα | διδάξω, πῶς ἂν—

μετ' ἀναπαίστου τοῦ τεύχτου ποδὸς καὶ τομῆς μετὰ τὴν πρώτην βρα-
χεῖαν συλλαβὴν τοῦ ἀναπαίστου, ὥς παρὰ Μενάνδρῳ Σαμ. 307 «τί
[Παρι]ένων ἐνταῦθα | πεποίηκεν κακόν;»

γεγονυῖα γυνὴ παρθένος ἔτι δόξειε...,

μετ' ἀναπαίστων τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ποδὸς καὶ δακτύλου
τοῦ τρίτου ποδός, ὥς παρὰ Μενάνδρῳ Ἐπιτρ. 630

προπετώς ἀπάγω τὴν θυγατέρ', ἱερόσυλε γραῦ;

Πρὸς τοὺς ἀναπαίστους τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ποδός
καὶ Ἐπιτρ. 42, 43, Περιχειρ. 31, 36 κλπ.

Παρὰ τῷ Κασσίῳ Δίῳνι Ξ' (ΞΑ' Boissev.), 29 φέρεται «τοὺς
ἄλλοιτοίους ἀπελευθέρους ὁ Κλαύδιος, εἴ που κακουροῦντας λάβοι,
δεινῶς τιμωρῶν, τοῖς ἰδίῳις οὕτω προσέκειτο, ὥσθ' ὑποκριτοῦ τινος
ἐν τῷ θεάτρῳ ποτὲ τοῦτο δὴ τὸ θρυλούμενον εἰπόντος, ὅτι ἀφόρητος
ἐστὶν εὐτυχῶν μαστιγίας, καὶ τοῦ τε δήμου παντὸς ἐς Πολύβιον τὸν
ἀπελεύθερον αὐτοῦ ἀποβλέψαντος καὶ ἐκείνου ἐκβοήσαντος, ὅτι ὁ αὐτὸς
μέντοι ποιητὴς εἶπεν, ὅτι βασιλεῖς ἐγένοντο οἱ πρὶν ὄντες αἰπόλοι,
οὐδὲν δεινὸν αὐτὸν εἰργάσατο». Ὁ Meineke ὁρθῶς εἶκασεν, ὅτι ἀμφό-
τεροι αἱ ῥήσεις «ἀφόρητος—μαστιγίας» καὶ «βασιλεῖς—αἰπόλοι»
πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν νέαν Ἀττικὴν κωμωδίαν, οὐχὶ δ' ὁρθῶς
ὁ Kock λέγει ὅτι ἄγνοεῖ, διατὶ ὁ Meineke οὕτως ἀπεφάνετο (CAF
III, Ἀπ. ἀδέσπ. 487, 488). Ὅτι δ' ὁ Meineke ἔτυχε τοῦ ὁρθοῦ, ἔδει-
ξαν τὰ νέα ἐπὶ παύρῳ χειρόγραφα τοῦ Μενάνδρου. Ὁ πάπυρος τοῦ
Καίρου τῶν Ἐπιτρεπόντων [C² (v)] ἔχει τὸν στίχον (116 Jensen)

ἐγένοντο βασίλεις οἱ τίτ' ὄντες αἰπόλοι

ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Κασσίου Δίῳνος λέγεται ὅτι «ὁ αὐτὸς

μέντοι ποιητής εἶπεν, ὅτι «**βασιλεῖς—αἰπόλοι**», βέβαιον εἶνε ὅτι καὶ ὁ ἕτερος στίχος

ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας

ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, τοῦ Μενάνδρου. Ἄλλ' ὁ στίχος οὗτος δὲν εὐρέθη οὔτ' ἐν τοῖς Ἐπιτρεπούσιν οὔτ' ἐν τοῖς ἀποσπασμασιν ἄλλων κωμωδιῶν τοῦ Μενάνδρου. Ἐχῶ ὁμῶς τὴν γνώμην, ὅτι οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῶν Ἐπιτρεπόντων, ὡς θὰ εἶπω ἐν τοῖς ἔπειτα.

Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης Ἐπ. Β', 297 λέγει «**μνημονεύεις ἐκείνων τῶν ἀρχαίων περὶ τῶν τοιούτων εἰρημένων ἀφόρητος γὰρ ἐστὶν εὐπραγῶν μαστιγίας**». Ἡ λέξις εὐπραγῶν ἀντὶ τῆς εὐτυχῶν βλάπτει τὸ μέτρον τοῦ στίχου. Ὁρθῶς ὁμῶς ἔχει τὰς τρεῖς πρώτας λέξεις τοῦ στίχου ὁ Προκόπιος Ἐπιστ. 30 (Maï Auct. class. IV, 224 ἴδ. Koock CAF III, σ. 499) λέγων «**ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν καὶ τῶν πρῶην ἐκείνων ἐπιλανθάνεται**».

Οὐδείς τῶν ἐκδοτῶν καὶ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Μενάνδρου λέγει, καθ' ὅσον γινώσκω, ἂν καὶ τὸν ἕτερον στίχον «**ἐγένοντο βασιλεῖς οἱ τότε ὄντες αἰπόλοι**» μνημονεύει ἄλλος τις συγγραφεύς. Ἐγὼ δ' εὖρον, ὅτι ὁ Λόγγος ἀνέγνω τὸν στίχον τοῦτον, οὐχὶ μεμονωμένον, ὡς ἔχει παρὰ τῷ Κασσίῳ Δίῳνι, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ τῷ Μενάνδρῳ ἐν τοῖς Ἐπιτρεπούσι καὶ ἐμνημόνευσε μεταβλημένον ἐν τοῖς Ποιμενικοῖς αὐτοῦ. Ὁ Συρίσκος λέγει ἐν τοῖς Ἐπιτρεπούσιν 109 κέξ.

Νηλέα τινά

Πηλίαν τ' ἐκείνους εὖρε πρεσβύτης ἀνὴρ
αἰπόλος, ἔχων οἶαν ἐγὼ νῦν διφθέραν.
ὡς δ' ἤσθετ' αὐτ[ο]ὺς ὄντας αὐτοῦ κρεῖττονας,
λέγει τὸ πρᾶγμ', ὡς εὖρεν, ὡς ἀνείλετο
ἔδωκε δ' αὐτοῖς πηρίδιον γνωρισμάτων,
ἐξ οὗ μαθόντες πάντα τὰ καθ' αὐτοὺς σαφῶς
ἐγένοντο βασιλεῖς οἱ τότε ὄντες αἰπόλοι.

Ὁ Λόγγος ἐν τῷ Α' βιβλίῳ αὐτοῦ λέγει ὅτι ὁ αἰπόλος Λάμων εὖρε παιδίον ἄρρεν θηλαζόμενον ὑπ' αἰγός, «**μέγα καὶ καλὸν καὶ τῆς κατὰ τὴν ἐκείσιν τύχης ἐν σπαργάνοις κρεῖττοσι**» χλαρίδιόν τε γὰρ ἦν ἄλοουργές καὶ πόροπῃ χρυσῇ καὶ ξιφίδιον ἐλεφαντόκωπον» (Α', 2). Ὁ Λάμων «**νύκτα φυλάξας κομίζει πάντα πρὸς τὴν γυναῖκα Μυρτάλην καὶ τὰ γνωρίσματα καὶ τὸ παιδίον καὶ τὴν αἶγα αὐτῇν**» καὶ «**δόξαν δὴ κάκεϊν**», καὶ «**Δάφνιν αὐτὸν ἐγνωσαν καλεῖν**» (Α', 3).

«Ἦδη δὲ διετοὺς χρόνον δεικνυμένον», λέγει ὁ Λόγγος, «ποι-

μῆν... Δρύας τὸ ὄνομα, καὶ αὐτὸς ὁμοίοις ἐπιτυγχάνει καὶ εὐρήμασι καὶ θεάμασι». Αἰεὶ αὐτοῦ ἐθήλαζεν ἐν Νυμφαίῳ ὡσαύτως παιδίον «θῆλυ ἦν τοῦτο τὸ παιδίον, καὶ παρέκειτο καὶ τοῦτ' σπάργανα γνωρίσματα· μίτρα διάχρυσος, ὑποδήματα ἐπίχρυσα, περισκελίδες χρυσαῖ» (Α', 4. 5). Ὁ Δρύας «ἀναιρεῖται μὲν τὸ βρέφος ἐπ' ἀγκῶνος, ἀποτίθεται δὲ τὰ γνωρίσματα κατὰ τῆς πῆρας», καὶ «ἐλθὼν εἰς τὴν ἔπανλιν τῇ γυναικὶ διηγεῖται τὰ ὀφθέντα, δείκνυσι τὰ εὐρεθέντα, παρακελεύεται θυγάτριον ρομίζειν καὶ λανθάνουσιν ὡς ἴδιον τρέφειν», ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ Νάπη «μήτηρ εὐθὺς ἦν καὶ ἐφίλει τὸ παιδίον... καὶ τίθεται καὶ αὐτὴ ποιμενικὸν ὄνομα πρὸς πίστιν αὐτῷ, Χλόην» (Α', 6. 7).

Ὅτε δὲ ἀμφοτέρω τὰ παιδιά ηὔξηθησαν, καὶ «ἤδη τε ἦν ὁ μὲν πέντε καὶ δέκα ἐτῶν ἀπὸ γενεᾶς, ἡ δὲ τοσοῦτων, δυοῖν ἀποδεόντων, καὶ ὁ Δρύας καὶ ὁ Λάμων ἐπὶ μιᾷ νυκτὸς ὁρῶσιν ὄναρ τοιόνδε τι»... «τοῦτο τὸ ὄναρ ἰδόντες ἤχθηοντο μὲν, εἰ ποιμένες ἔσονται καὶ αἰπόλοι <οἱ> τύχην ἐκ σπαργάνων ἐπαγγελλόμενοι κρείττονα... ἐδόκει δὲ πείθεσθαι θεοῖς περὶ τῶν σωθέντων προνοία θεῶν» (Α', 7. 8).

Ὅτι ὁ Λόγγος ἐν τούτοις ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Μενάνδρου, γίνεται φανερόν μάλιστα καὶ ἐκ τούτων. Ὁ Μενάνδρος λέγει 109 κῆξ. ὅτι «Νηλέα τινα | Περίαν τ' ἐκείνους εὖρε πρεσβύτης ἀνὴρ | αἰπόλος, ... ὡς δ' ἦσθε' αὐτοὺς ὄντας αὐτοῦ κρείττονας κτέ.», ὁ δὲ Λόγγος μιμούμενος λέγει ὅτι ὁ «αἰπόλος» Λάμων «παιδίον εὗρεν κτέ.» (Α', 2, 1), καὶ «εἰ ποιμένες ἔσονται καὶ αἰπόλοι <οἱ> τύχην ἐκ σπαργάνων ἐπαγγελλόμενοι κρείττονα» (Α', 8, 1). Παρὰ τῷ Μενάνδρῳ Ἐπιτρ. 58 φέρεται «τὰ τότε συνεκτεθέντα τούτῳ» (εἶνε τὰ δέροιαι καὶ ὁ κόσμος τοῦ νηπίου παιδαρίου 28—30), ὁμοίως δὲ καὶ παρὰ τῷ Λόγγῳ κεῖται «τὰ μὲν συνεκτεθέντα κρύπτουσι» (ὡς καὶ παρὰ τῷ Ἡλιοδώρῳ Αἰθ. Δ', 8 «μεμνήσει δὲ προπάντων τῶν συνεκτεθέντων σοι κειμηλίον, δακτύλιόν τινα ἐπιζητεῖν... ὃν πατὴρ ὁ σὸς ἐμοί... ἐδωρήσατο», ἅτινα ἀναμιμνήσκουσι τὸν δακτύλιον τοῦ Χαρισίου, ὃν περ ἀπέσπασεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἡ Παμφύλη. Ἐν δὲ Ε', 5 λέγει ὁ Ἡλιοδώρος «ἡ Χαρίκλεια τὸν συνεκκείμενον αὐτῇ πατρῶον ἐδείκνυ δακτύλιον»). Ὅμοιως δὲ λέγει καὶ ὁ Λόγγος Δ', 18, 3 «ἀλλὰ καὶ ὅτι εὗρον ἐκκείμενον ἐρῶ, ὅπως τρεφόμενον μὴνύσω, καὶ ὅσα εὗρον συνεκκείμενα δείξω» καὶ Δ' 19, 5 «εὗρον αὐτῷ καὶ γνωρίσματα συνεκκείμενα». Ταῦτα δὲ εἶνε εἰλημμένα παρὰ τοῦ Μενάνδρου λέγοντος Ἐπιτρ. 146 «πάντα τὰ συνεκκείμενα τοῦ παιδίου ὅτι». Παφτατηρητέον δέ, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Λόγγου Δ', 18, 3 ἔχει σχέσιν πρὸς

τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ὀνησίμου 229 κέξ., ὅστις ἔχει τὸν δακτύλιον τοῦ Χαρισίου,

τοῦ μὲν δεσπότης

ἔστ', οἷδ' ἀκριβῶς, οὕτωςι Χαρισίου,

ὁκνῶ δὲ δεῖξαι· πατέρα γάρ τοῦ παιδίου

αὐτὸν πρῶν σχεδόν τι, τοῦτον προσφέρων,

μεθ' οὗ συνεξέκειτο.

Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Ἡλιοδώρῳ Β', 31 «*συνεξέκειτο δ' αὐτῷ καὶ λίθων ὄμοτος...καὶ ταινία τις...ἅπερ ὡς ἀνέγγων...εἰς ἀγρόν τε κομίζω... καὶ ποιμέσιν ἐμαντοῦ τρέφειν παραδοὺς, μηδενί τε φράζειν ἐπαπειλήσας, τὰ **συνεκτεθέντα** κατεῖχον...*». Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ «*λίθων ὄμοτος*» τοῦ Ἡλιοδώρου εἶνε παραβλητέος πρὸς τὸ «*[δι]άλιθ[ος] κόσμος*» τῆς Μενάνδρου Περιειρομένης 285—286.

Ὁ Δῶς ἐν τοῖς Ἐπιτρέπονσι «*τὰ δέροια καὶ γνωρίσματα*» τοῦ παιδίου περιέφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν πήρᾳ. Ὁ Συρίσκος λέγει πρὸς αὐτὸν 146—147 «*τὴν πήραν χ[άλα] / καὶ δεῖξον ἐν ταύτῃ περιφέρεις γάρ*». Καὶ ὁ Δρύας παρὰ τῷ Λόγγῳ Α', 6, 1 «*ἀποτίθεται δὲ τὰ γνωρίσματα κατὰ τῆς πήρας*», καὶ Δ', 21, 1 «*ἀπὴν μὲν ἡ Μυρτάλη κομίσουσα πάντα φυλαττόμενα ἐν πήρᾳ παλαιᾷ*», καὶ 30, 2 (ὁ Δρύας) «*ἔχων ἐν τῇ πήρᾳ τὰ γνωρίσματα*». Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Μενάνδρος λέγει 114 «*ἔδωκε δ' αὐτοῖς **πηρίδιον** γνωρισμάτων*», καὶ ὅτι τὴν λέξιν *πηρίδιον* ἔλαβεν ὁ Ἡλιοδῶρος παρὰ τοῦ Μενάνδρου Ε', 5 «*Ἡ Χαρίκλεια... ἐνθεμένη μὲν **πηριδίῳ** τινὶ τοὺς θ' ὄμοτους καὶ τὰ στέμματα κτέ.*».

Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κατέλεξα τὸ χωρίον τοῦ Λόγγου Α', 8, 1, ὅπερ ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν στίχον τοῦ Μενάνδρου «*ἐγένοντο βασιλεῖς οἱ τότε ὄντες αἰπόλοι*». Λέγει δὲ ὁ Λόγγος καὶ Δ', 25, 2. 3 «*ἡδὺ πάντες ἐξεγέλασαν, **ὅτι δεσπότης γεγεννημένος ἔτι θέλει εἶναι αἰπόλος***» καὶ «*καὶ ὅτι Δάφνης ὁ αἰπόλος δεσπότης τῶν ἀγρῶν εὐρέθη*».

Καὶ ἄλλο χωρίον τοῦ Λόγγου Δ', 21 ἀναμνησκει ἡμᾶς τοὺς Ἐπιτρέποντας τοῦ Μενάνδρου. Ἀφ' οὗ ἡ Μυρτάλη ἐκόμισε τὰ γνωρίσματα τοῦ Δάφνιδος, ὁ Διονυσόφανης ἰδὼν ταῦτα «*καλεῖ τὴν γυναικα θεασομένην· ἡ δὲ ἰδοῦσα μέγα καὶ αὐτὴ βοᾷ· φίλαι Μοῖραι· οὐ ταῦτα ἡμεῖς συνεξεθήκαμεν ἰδίῳ παιδί; οὐκ εἰς τούτους τοὺς ἀγροὺς κομίσουσαν Σωφροσύνην ἀπεστείλαμεν;*» Ὁ Courier ἀντὶ τοῦ *Σωφροσύνην* ἔγραψε *Σωφρόνην*, τὸ ὄνομα τῆς τροφῆς τῆς Παμφύλης παρὰ τῷ Μενάνδρῳ ἐν τοῖς Ἐπιτρέπονσιν, ἀγνοῶν βεβαίως τότε τὰ Μενάνδρεια, ἀλλ' ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Ἀλκίφρονα, λέγοντα ἐν Ἐπιστ.

Γ', 63 (σ. 90 Herch.) «Οἷα βονλεύονται καὶ διαγοῦνται οἱ θεοὶ ἐχθραὶ Λαιστρυγόνες αὐται τῇ κεκτημένη συμπορτίτουνσαι· καὶ οἶδε τούτων οὐδὲν ὁ Φαιδρίας· μὴνὶ πέμπτῳ μετὰ τοὺς γάμους τέτοκεν αὐτῷ τὸ γύναιον παιδίον ἄρρεν· τοῦτο μετὰ τῶν σπαργάνων δέξαί᾽ αὐτα καὶ γνωρίσματα περιθεῖσαι ἔδωκαν Ἀσφαλίωνι τῷ συργάστῳ κομίζειν ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας τῆς Πάρνηθος. κτέ.». Τὸ δὲ ὄνομα τῆς Σωφρόνης, τροφοῦ κόρης τινός, ἀπαντᾷ, ὡς ἐλέχθη, παρὰ τῷ Ἀρισταινέτῳ Ἐπ. Α', 6, ἥτις ἐπιστολὴ ἔχει σχέσιν πρὸς τοὺς Ἐπιτρέποντας τοῦ Μενάνδρου.

Ὅτι παρὰ τῷ Λόγγῳ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Σωφροσύνη ἔκειτο τὸ Σωφρόνη, εἶνε λίαν πιθανόν. Βέβαιον δὲ νομίζω, ὅτι ὁ Λόγγος δὲν ἔλαβε παρ' ἄλλου τινὸς τὸ μνημονευθὲν χωρίον, ἀλλ' ἔσχε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦς τοὺς Ἐπιτρέποντας τοῦ Μενάνδρου, ἐν οἷς ἡ Παμφίλη ἐξέθηκεν εἰς τὸ δάσος διὰ τῆς τροφοῦ Σωφρόνης τὸ τεχθὲν πέντε μῆνας μετὰ τὸν γάμον αὐτῆς παιδίον. Καὶ ὁ Ἀλκίφρων ἐν τῇ Ἐπιστολῇ, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος, διασκευάζει μὲν τὰ ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ δὲν μνημονεύει ὄνομα δούλης γυναικός, ὡς ὁ Λόγγος. Ἡ δῆσις τοῦ Ἀλκίφρονος «μὴνὶ πέμπτῳ μετὰ τοὺς γάμους τέτοκεν αὐτῷ τὸ γύναιον παιδίον ἄρρεν» εἶνε παραβλητέα πρὸς τὸ χωρίον τῶν Ἐπιτρέπόντων 681—683 «τοιγαροῦν | τέρασιν ὁμοία πεντάμηννα παιδιά | ἐκτρέφομεν». Ἐτι δὲ παραβλητέα εἶνε καὶ ἡ δῆσις τοῦ αὐτοῦ «δέξαί᾽ αὐτα καὶ γνωρίσματα περιθεῖσαι» πρὸς τὸ χωρίον τῶν Ἐπιτρέπόντων 86—87 «τὰ δέξαia καὶ γνωρίσματα | οὗτος σ' ἀπαιτεῖ, Δᾶ'».

ΠΕΡΙΚΕΙΡΟΜΕΝΗ

Ὡσαύτως ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν καὶ ἐρμηνευτῶν τοῦ Μενάνδρου καὶ τοῦ Λόγγου, ὅτι ἐν τοῖς Ποιμενικοῖς ὁ Λόγγος ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν τισι καὶ τὴν *Περικειρομένην* τοῦ Μενάνδρου.

Ἐν τῇ Περικειρομένῃ ὁ Πάταικος ἔρωτᾷ τὴν Γλυκέραν, πόθεν ἔχει κοσμήματά τινα, καὶ ἀναγνωρίζει, ὅτι ταῦτα ἦσαν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ (338 κῆξ.). Ἀπὸ δὲ τοῦ 364 στίχου κῆξ. γίνεται ὁ ἐξῆς διάλογος τοῦ Παταϊκοῦ καὶ τῆς Γλυκέρας:

Π. ὁ δὴ λαβὼν σε [καὶ τ]ρέφων τίς ἦν ποτε;

365 Γ. γυνή μ' ἔθρε[ψεν, ἦ] τότε εἶδε κεκμένην.

Π. τοῦ δὴ [τόπο]ν τί [μν]ημόνευμά σοι λέγει;

Γ. κρή[νη]ν] τιν' εἴ[πε κ]αὶ τόπον <κατά>σχιον.

Π. τὸν κῶ[τ]ρόν, ὅνπερ χῶ τιθεῖς εἴρηκέ μοι.

- Γ. τίς δ' οὗτός ἐστιν; εἰ θέμις, κάμοι φράσον.
 370 Π. ὁ μὲν τιθεὶς παῖς, ὁ δὲ τρέφειν ὀκνῶν ἐγώ.
 Γ. σὺ δ' ἐξέθηκας ὦν πατήρ τίνος χάριν;
 Π. πόλλ' ἐστὶν ἔργ' ἄπιστα, παιδίον, τύχης.
 376 Π. πένης ἐγενόμην βίον ἔ[χειν εἰθισμένος].
 378 Π. ἤκουσα τὴν ναῦν, ἣ παρεῖχ' ἡμῖν τροφ[ήν],
 ἄ[γρ]ιον καλύψαι πέλαγος Αἰγαίας ἁλός.
 380 Γ. τάλαιν' ἔγωγε τῆς τύχης. Π. ἐφόλκια
 ἡγῆσ[α]μένην δὴ πτω[χ]ὸν ὄντα παιδίον
 τ[ρέφ]ειν ἄβ[ρ]ούλου παντελῶς ἀνδρὸς τρόπ[ον].
 ἀπόλωλέ μοι τ[ὰ λ]ῆσ[τα] τῶν [π]άντω[ν], τέ[κνον].
 τὸ ποῖ[ον] ἔτι λέλ[οι]π[ε]; Γ. μὴνυθήσεται.
 385 ἦν καὶ δέρα καὶ β[ρ]αχὺς τις [δ]ι[ἀ]λκί[θ]ος
 κόσμος προσῶν γ[νῶ]ρι[σ]μα[ι] τοῖς [ἐκ]κει[μέν]οις.
 390 Π. ἔ[χο]ις ἄν εἰπεῖν; Γ. ἀργ[υ]ρᾶ ζώνη τις ἦν.
 Π. ἦν γάρ. Γ. χορὸς τε παρθέ[νων] ἐνταυθά τις.
 Γ. δ[ιαφαν]ές τε χλ[ανί]διο[ν]
 χρυσῇ τε μίτρᾳ. πάντα [γνῶν] εἰρηκᾶ σ[ο]ί.

Παρὰ τῷ Λόγγῳ Δ', 30 ὁ Δρύας ἔχων ἐν πῆρα τὰ γνωρίσματα τῆς Χλόης προσέρχεται τῷ Διονυσοφάνει καὶ τῇ Κλεορίστῃ καθημένοις ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ διηγεῖται, πῶς εὔρε. τὴν Χλόην κειμένην ἐν ἄντρῳ Νυμφῶν, καὶ πῶς ἔθρεψεν αὐτήν· τὰ δὲ γνωρίσματα μαρτυροῦσι τὴν καταγωγὴν τῆς κόρης, «πλουσιώτερα γὰρ ἢ κατὰ ποιμένα». Ταῦτα δὲ τὰ γνωρίσματα εἶνε «*μίτρα διάχρυσος*, ὑποδήματα ἐπίχρυσσα, περισκελίδες χρυσαῖ» (Α', 5, 3, πρβ. καὶ Δ', 31, 2) Ἐν δὲ τῇ Περικειρομένη 392—393 εἶνε ἐν τοῖς γνωρίσμασι «*δ[ιαφαν]ές τε χλ[ανί]διο[ν] χρυσῇ τε μίτρᾳ*». Εἶνε δὲ προφανές, ὅτι τὸ «*μίτρα διάχρυσος*» ἔλαβεν ὁ Λόγγος παρὰ τοῦ Μενάνδρου λέγοντος «*χρυσῇ τε μίτρᾳ*». Παρατηρητέον δέ, ὅτι καὶ αἱ *περισκελίδες* ἀπαντῶσι παρὰ τῷ Μενάνδρῳ, ὥς λέγει ὁ Πολυδεύκης Β', 194 «*Μενάνδρος καὶ περισκελίδας εἶρηκε φορεῖν τὰς κόρας*», καὶ Ε', 100 «*τούτῳ τῷ ὀνόματι κέχρηται Μενάνδρος καὶ Νικόστρατος οἱ κωμωδοδιόσκαλοι*» (ἴδ. Kock CAF III, 1054).

Ὁ Λόγγος λέγει ὅτι ἐν τοῖς γνωρίσμασι τοῦ Δάφνιδος ἦτο καὶ «*χλανίδιον ἀλογγές*» (Α', 2, 3. Δ', 21, 2). Ἐν τῇ Περικειρομένη 392 συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Sudhaus «*δ[ιαφαν]ές τε χλ[ανί]διο[ν]*» ἐν παραβολῇ πρὸς Ἀριστοφ. Λυσ. 47 «*καὶ τὰ διαφανῆ χιτῶνια*». Ἀλλὰ καὶ ὁ Μενάνδρος λέγει Ἀπ. 727 Κ. «*καὶ διαφανές χιτωνάριον*».

Ὁ τόπος, ἐν ᾧ εὗρέθη ὑπὸ τοῦ Λάμωνος τὸ ἐκθετον ἄρρεν παιδίων, κατὰ τὸν Λόγγον ἦτο «*Νυμφῶν ἄντρον*», ἔχον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ «*ἐκ πηγῆς ἀναβλύζον ὕδωρ*» (Α', 4). Ὁ δὲ τόπος, εἰς ὃν ἐξετέθησαν τὰ δύο παιδιά τοῦ Παταίκου ἐν τῇ Περιχειρομένῃ, ἦτο «*κρήνη τις καὶ τόπος (κατά)σκιος*». Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Μένανδρος εἶπε 367 «*κρή[ν]η τιν' εἶ[πε] καὶ τόπον (κατά)σκιον*» ἔχων ἴσως πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Εὐριπίδην λέγοντα Ὑψιπ. Ἀπ. XVIII, 1 «*κρήνη [σκ]ιάζε-ται τις*» κτλ.». (Ὁρίζεται ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦτο ὁ δράκων, δι' ὃν ἐφοβείτο νὰ ἀποθέσῃ τὸ παιδίον τοῦ βασιλέως Λυκούργου καὶ τῆς Εὐρυδίκης ἢ Ὑψιπύλῃ οὕσα τροφὸς αὐτοῦ).

Ὁ Πάταικος λέγει 370 «*ὁ μὲν τιθεὶς παῖς, ὁ δὲ τρέφειν ὀκνῶν ἐγὼ*», ἐξέθηκε δὲ τὰ παιδιά, ἐπειδὴ ἐγένετο πένης (375 «*πένης ἐγενόμην βίον ἔχειν εἰθισμένος*»), ἀπ' οὗ ἤκουσε «*τὴν ναῦν*», ἣτις παρεῖχεν αὐτοῖς τροφήν, «*ἄγριον καλύψαι πέλαιος Αἰγαίας ἄλος*» (378—379). Παρὰ τῷ Λόγγῳ Δ', 35 ὁ Μεγακλῆς ἰδὼν τὰ κατὰ τὸ συμπόσιον τοῦ Διονυσοφάνους περιφερόμενα γνωρίσματα τῆς Χλόης (Δ', 34, 3), καὶ ἀναγνωρίσας ταύτην ὡς θυγατέρα ἑαυτοῦ, διηγεῖται τὰ τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς οὕτως: «*ἦν ὀλίγος μοι βίος τὸ πρότερον· ὃν γὰρ εἶχον εἰς χορηγίας καὶ τριηραρχίας ἐξεδαπάνησα· ὅτε ταῦτα ἦν, γίνεταί μοι θυγάτριον. τοῦτο τρέφειν ὀκνήσας ἐν πενίᾳ, τούτοις τοῖς γνωρίσμασι κοσμήσας ἐξέθηκα, κτέ.*».

Ἡ πενία ἄρα ἠνάγκασε καὶ τὸν Πάταικον νὰ ἐκδέσῃ ἀμφοτέρα τὰ παιδιά αὐτοῦ καὶ τὸν Μεγακλέα τὸ θυγάτριον. Πᾶς δέ τις θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Λόγγος λέγων «*τρέφειν ὀκνήσας*» (Δ', 35, 3) ἐμिमῆθη κατὰ λέξιν τὸν Μένανδρον λέγοντα «*τρέφειν ὀκνῶν*» (370), καὶ ὅτι παρέλαβε καὶ τὸ «*βίον ἔχειν*» τοῦ Μένανδρου (376), ἐν οἷς λέγει «*ἦν μοι ὀλίγος βίος . . . ὃν γὰρ εἶχον*», καὶ ὅτι *τὴν ναῦν* τοῦ Παταίκου, ἣν ἐκάλυψε τὸ ἄγριον Αἰγαῖον πέλαιος, ἀντικατέστησε διὰ τῆς δαπάνης τοῦ βίου τοῦ Μεγακλέους εἰς «*τριηραρχίας*».

Ἐν τῷ τέλει τοῦ σφριζομένου μέρους τῆς Περιχειρομένης ὁ Πάταικος νυμφεύων τὴν θυγατέρα τῷ Πολέμῳ λέγει πρὸς αὐτὸν 435—436 «*ταύτην γν[η]σίῳν | παίδων ἐπ' ἀρότῳ σοι δίδωμι*» (εἰς τὰ γνωστὰ μαρτύρια τῆς ὀρήσεως ταύτης προσθετέον καὶ Ἀλκίφρ. Ἑπ. Α', 6 [σ. 44 Herch.] «*οἷ με ἐγγυτάτην ἐπ' αἰκλήρον ἐπὶ παίδων ἀρότῳ γνησίῳν συνῆγάν σοι γάμῳ*» καὶ Ἀρισταίν. Ἑπ. Α', 19 [σ. 151 Herch.] «*καὶ ἐπ' ἀρότῳ παίδων γνησίῳν τὴν ἐρωμένην ἠγάγετο γαμετήν*»). Ὁ Πολέμων δέχεται, καὶ ἐπειδὴ ἔθυε μαθὼν, ὅτι ἡ Γλυκέρα εὗρεν, οὗς ἤθελε, λέγει πρὸς τὸν Πάταικον 445 «*σύνθυσε δὴ, Πάταιχ'*». Οὗτος δὲ λέγει

445—447 «*ἐτέρους ζη[τητέον]* | *ἐστὶν γάμους μοι· τῷ γὰρ ὃν λαμβά-
[νω]* | *τὴν τοῦ Φιλίνου θυγατέρα*». Τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα ἀναμνη-
σκουσι τὸν Ὅμηρον δ 1 κῆξ., ὅστις λέγει ὅτι ὁ Μενέλαος ἐτέλεσε δύο
γάμους ἐν τοῖς ἀνακτόροις αὐτοῦ, τῆς θυγατρὸς Ἑρμιόνης καὶ τοῦ
υἱοῦ Μεγαπένθους· ὁ 10 στίχος τοῦ Ὁμήρου

υἱέϊ δὲ Σπάρτηθεν Ἀλέκτορος ἦγετο κόρην

εἶνε¹ παραβλητέος πρὸς ἃ λέγει ὁ Μένανδρος «*τῷ γὰρ ὃν λαμβάνω τὴν
τοῦ Φιλίνου θυγατέρα*».

Καλὸν νομίζω νὰ εἰπω ὀλίγα τινα περὶ τῆς 22 Ἐπιστολῆς
τοῦ Α΄ Βιβλίου τοῦ Ἀρισταινέτου, ὅστις ἔν τισιν ἔχει διεσκευ-
ασμένα μέρη τῆς Περικειρομένης τοῦ Μενάνδρου. Ὁ Ἀρισταινέτος
ἔχει τρία πρόσωπα τῆς Περικειρομένης, τὴν Γλυκέραν, ἣν λέγει ἐταί-
ραν, τὸν Πολέμωνα καὶ τὴν Δωρίδα, ἣν λέγει ἄβραν καὶ μαστροπὸν
τῆς Γλυκέρας. Αὕτη λέγει πρὸς τὸν Χαρίσιον (πρόσωπον τῶν Ἐπι-
τρεπόντων τοῦ Μενάνδρου), ὃν «*ἡ Γλυκέρα ἐπόθει*», ὅτι «*ἡ Γλυκέρα
τοῦ βδελυροῦ Πολέμωνος ἐκόπως ἐρᾷ*». Ὁ Πολέμων παρὰ τῷ Μενάν-
δρῳ ζηλοτυπήσας περιέκρινε τὴν κόμην τῆς Γλυκέρας. Αὕτη λέγει
πρὸς τὸν Πάταικον περὶ τοῦ Πολέμωνος 315—316 «*[εἰς ἐτέραν τινὰ] |
ὄβριζέτω τὸ λοιπόν*». Ὁ δὲ Πάταικος ἀποκρίνεται 316—317 «*οὐ[χ
ἐκούσιον] | γέρ[σο]νε τὸ δεινόν*». Τὸ «*οὐ[χ ἐκούσιον]*» συνεπλήρωσεν ὁ
Sudhaus παραβαλὼν τὸ Εὐριπίδειον 267 Ν. Ἀπόσπασμα τῆς Αὖγης
«*τὸ δ' ἀδίχημ' ἐγένει' οὐχ ἐκούσιον*». Ὅτι δ' ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο
ὀρθῶς, δύναμαι νὰ βεβαιώσω καὶ ἐκ τῶν φερομένων ἐν τῇ Ἐπιστολῇ
τοῦ Ἀρισταινέτου, περὶ ἧς εἶνε ὁ λόγος. Ὁ Χαρίσιος (ὅστις εἶνε ἐν τῇ
ἐπιστολῇ ταύτῃ ἀντὶ τοῦ Πολέμωνος τῆς Περικειρομένης) λέγει πρὸς
τὴν Δωρίδα «*τί δὴ οὖν ἄκων . . . λελύπηκα τὸ Γλυκέριον; ἐκὼν γὰρ
οὐκ ἂν ποτε κατ' ἐκείνης ἐπλημμέλουν ἐγώ*».

Ἔτι δὲ παραβλητέα εἶνε καὶ ἃ λέγουσιν ἐν τῇ Περικειρομένῃ 398
κῆξ. ὁ Πολέμων καὶ ἡ Δωρίς πρὸς τὰ λεγόμενα παρ' Ἀρισταινέτῳ
ὑπὸ τοῦ Χαρίσιου καὶ τῆς Δωρίδος. Ἐν τῇ Περικειρομένῃ ὁ Πολέμων
λέγει πρὸς τὴν Γλυκέραν 442 «*διαλλάγηθι, φιλάτη, μό[ρον]*», αὕτη
δὲ λέγει κατωτέρω πρὸς τοῦτον 445 «*διὰ τοῦτο συγγνώμης τεύχχηκα/ς
ἐξ ἑμοῦ*». Ὁ δὲ Χαρίσιος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τοῦ Ἀρισταινέτου λέγει
πρὸς τὴν Δωρίδα περὶ τῆς Γλυκέρας «*ἄρ' οὖν οὐκ ἂν δέξαιτό με καὶ
παραιτούμενον συγγνώμην ἔχειν;*» Ὅτι δὲ ἡ δῆσις «*παραιτεῖσθαι τινα
συγγνώμην ἔχειν*» εἶνε Μενάνδρειος, δηλοῖ τὸ 867 ἄδηλον Ἀπόσπασμα
Κ. τοῦ Μενάνδρου, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ 652,
22 καὶ παρὰ τῷ Ζωναρᾷ σ. 1521 «*παραιτεῖσθαι . . . ἐπὶ τοῦ αἰτεῖν, ὡς*

παρὰ Μενάνδρῳ *παραιτοῦμαί σε συγγνώμην ἔχειν*». Ἐν τέλει δὲ παρὰ τῷ Ἀρισταινέτῳ ἡ Γλυκέρα «*πρὸς τὸν νέον συνέβη ταχύν*».

ΕΠΙΤΡΕΠΟΝΤΕΣ (συνέχεια)

Ὁ Θεοφύλακτος ἐν τῇ ΝΑ' ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει «*Τὸν Πειραιᾶ χθὲς τῇ νυκτὶ περιεπόλουν καὶ τὸν σὸν ἑραστὴν μετὰ τῆς Χρυσίπτης ἐώρακα, καὶ μειράκιον ἐδαδούχει, καὶ προπομπὸς ἡ **φιλία** γραυῆς ὑπῆρχεν Ἀβρότονον*, κτέ.». Ταῦτα κατὰ τὴν γνώμην μου διεσκέασεν ὁ Θεοφύλακτος λαβὼν ἐκ τῶν Ἐπιτρεπόντων τοῦ Μενάνδρου, ἐν οἷς ὁ Σμικρινῆς λέγει πρὸς τὴν θυγατέρα Παμφίλην περὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Χαρισίου Ζ'(ν), 16 κέξ. (σ. 36 Jensen).

σκόπει [τ]ὸ σὸν [δ]ίξ· φησὶ δεῖν εἰς Πειρ[α]ίᾱ
αὐτὸν βαδίσαι· καθεδεῖτ' ἐκεῖσ' ἐλθ[ών]· σὺ δέ,
τοῦ[τ] οἶ[δ]ε, ὀδυνήσει· περιμ[ε]νεῖς π[ο]λύ]ν [χρόνον
ἄδει· πν]ος· [ὁ δὲ] πίνει· με]τ' ἐκε[ίν]ης δη[λαδὴ]
πο[ρε]υσόμενος ἐξῆλθε [παρὰ τὴν ψάλτριαν·

Ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ *φιλία* Ἀβρότονον παρὰ τῷ Θεοφύλακτῳ καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ ἐκείνη, μεθ' ἧς πίνει ὁ Χαρίσιος, δηλαδὴ ἡ *γάλτρια* Ἀβρότονον παρὰ τῷ Μενάνδρῳ, εἶνε τὰ κοινὰ μέρη ἀμφοτέρων τῶν συγγραφέων.

Μίμησιν τῶν Ἐπιτρεπόντων εὐρίσκω ὡσαύτως καὶ ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς τοῦ Ἡλιοδώρου Γ', 18 καὶ Ζ', 27. Ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσι 43—44 λέγει ὁ Δῶος

ἐλαλοῦμεν ἀλλήλοις· σκυθρωπὸν ὄντα με
ἰδὼν· τί σύννους· φησὶ Ἀῶος· ...

Ὁ δ' Ἡλιοδῶρος λέγει «*προσελθὼν οὖν, τί σύννους καὶ σκυθρωπὸς εἶ, ἡρώτων*». Σημειωτέον δέ, ὅτι παρὰ τῷ Ἡλιοδώρῳ Ζ', 27 φέρεται «*καὶ ἰδοῦσα σκυθρωπὸν τὸν νῖδον*» (πρβ. καὶ Λουκ. Κρον. 11 «*ἰδὼν γάρ με σκυθρωπὸν*»). Πρβ. καὶ Ἡλιόδ. Δ', 14 «*τότε σκυθρωπὸς καὶ σύννους καὶ μονονοῦ θρηνηεῖς*».

Μίμησιν τῶν Ἐπιτρεπόντων εὐρίσκω καὶ ἐν τοῖς Ἐφεσιακοῖς Ξενοφῶντος τοῦ Ἐφεσίου. Ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσι 221—224 λέγει ἡ Ἀβρότονον

ἐπεὶ τό γ' ἐπὶ τούτῳ τὸ τῆς θε[ο]ῦ φέρειν
καλοῦν ἔμου· γ' οἶόν τε νῦν ἔστ', ὦ τάλαν·
ἀγνὴ γάμων γάρ, φασίν, ἡμ[ε]ρα[ν] τρίτῃ·
ἦδη κάθημαι.

‘Ο Ξενοφῶν Β', 13, 8 λέγει περὶ τῆς Ἀνθίας ἢ Ἀνθείας «ὁ δὲ Περύλαος πείθεται καὶ ἐπόμενται τηρήσειν αὐτὴν γάμων ἀγνήν».

Ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσι 234—235 λέγει ὁ Ὀνήσιμος περὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ κυρίου αὐτοῦ ὅτι

Ταυροπολίος ἀπώλεσεν τοῦτόν ποτε,
παννυχίδος οὔσης καὶ γυναικῶν

Παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Ε', 1, 4 κέξ. διηγείται ὁ Αἰγιαλεὺς πρὸς τὸν Ἀβροκόμην καὶ τάδε «νέος ὢν ἠράσθην . . . κόρης πολίτιδος Θελξινόης τοῦνομα, ἀντεροῦ δέ μου καὶ ἡ Θελξινόη. καὶ τῇ πόλει παννυχίδος ἀγομένης, συνήλθομεν ἀλλήλοις, κτλ.». Προσέτι δ' ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσι 269 λέγει ἡ Ἀβρότονον περὶ τῆς Παμφίλης ὅτι ἐν τῇ παννυχίδι τῶν Ταυροπολίων

. . . ἐπλανήθη γὰρ μεθ' ἡμῶν οὐς' ἔχεῖ

παραπλησίως δὲ καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Ε', 7, 7 διηγείται ψευδῶς ἡ Ἀνθία «παῖς ἔτι οὔσα ἐν ἐορτῇ καὶ παννυχίδι ἀποπλανηθεῖσα τῶν ἑμμαντῆς ἦγον πρὸς τινα τάφον κτλ.». Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ὁ Φιλόστρατος Ἐπ. 47 λέγει «. . . μὴδ' Ἀττική, τὰς γὰρ παννυχίδας καὶ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ Μενάνδρου δράματα οὐκ ἂν ποτε ἠγνόησας».

Ἐν τῷ τέλει τῶν σφζομένων μερῶν τῶν Ἐπιτρεπόντων λέγει, ὥς εἶδομεν, ἡ Σωφρόνη παρατραγωδοῦσα 696—697

οὐ γέγο[νε]ν] εὐτύχημα μεῖζον οὐδὲ ἐν,
εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐσθ', ὃ λέγεις, τὸ παιδίον

‘Ο Wilamowitz, ὅστις συνεπλήρωσεν ἀμφοτέρους τοὺς στίχους, γράφει ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπιτρεπόντων σ. 115: «Also gehören diese Verse Sophrone, die zwar von Pamphiles Seite her alles weiss, aber für die Vaterschaft des Charisios Bestätigung verlangen muss. Also sagt sie „es ist das grösste Glück, wenn es so ist, wie du sagst, τὸ παιδίον [Ὀνήσιμ', ὅντως ἐστὶν ἐκ Χαρισίου]“». So musste es fortgehen; κτλ.». Πιθανὰ μὲν εἶνε ταῦτα, ἅτινα νοεῖ ὁ Wilamowitz, πιθανὸν δ' εἶνε καὶ κατ' ἐμέ, ὅτι ἡ Σωφρόνη εἶπε: «τὸ παιδίον [τοῦτον πατέρα' ἔχειν. . .]». Ἀλλ' ὁ Σμικρίνης ἀγανακτῶν, ὅτι ἡ Σωφρόνη παρατραγωφεῖ, καὶ θέλων νὰ μάθῃ ἀπλῶς τὴν ἀλήθειαν ἐν πεζῷ λόγῳ, λέγει πρὸς αὐτήν, ὥς νομίζω,

παῦσαι μελφοδοῦς', ἀλλὰ πεζῇ μοι φράσον

(Ἀπ. ἀδέσποτον III, 601 Kock: «Photius πεζῇ . . . καὶ πεζῇ φράσαι τὸ ἄνευ μελῶν κτλ. ὁ κωμικός' μελφοδοῦς' Porson.] μὲν ὠιδούς cod.—cf. Arist. Av. 1381, Eurip. fr. 188 N. Nauck Allg. Littztg. 1847, 499»). Τὸ «παῦσαι μελφοδοῦς', ἀλλὰ πεζῇ μοι φράσον» ἔλαβεν ὁ

Μένανδρος διασκευάσας παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους Ὅρν. 1382 «**παῦσαι μελωδῶν**, ἀλλ' ὅ τι λέγεις, εἰπέ μοι», παρωδήσαντος τὸ τοῦ Εὐριπίδου (Ἀπ. Ἀντιόπης 188 N.) «**παῦσαι μελωδῶν, πολεμίων δ' εὐμονοσίαν | ἄσκει**» κτέ.». Ἐγὼ δὲ νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὸ Μενάνδρειον διεσκευάσε καὶ ὁ Λουκιανὸς Μενίπῳ 1, ἔνθα ὁ Μένιππος λέγει στίχους ἐκ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδου, ὁ δὲ Φιλωνίδης λέγει πρὸς αὐτὸν «**παῦσαι, μακάριε, τραγῳδῶν καὶ λέγε οὕτωςί πως ἀπλῶς καταβὰς ἀπὸ τῶν ἱαμβείων, τίς ἡ σιολή; κτέ.**».

Μετὰ τὸν στίχον «**παῦσαι μελωδοῦς**» κτέ., ὃν λέγει ὁ Σμικρίνης πρὸς τὴν Σωφρόνην, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Ὀνήσιμος, ὁ δοῦλος τοῦ Χαρίσιου, ὅστις ἐγένετο ἤδη ἐλεύθερος, ἀποκρίνεται πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ᾄσιν τῆς Σωφρόνης καὶ βεβαιοῖ, ὅτι ὁ Χαρίσιος εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ παιδός, ἡ δὲ τροφὸς τῆς Παμφίλης εὐχεται νὰ εἶνε οὕτως. Ἀναφέρω δηλονότι εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῶν Ἐπιτρεπόντων τὸ ἀδέσποτον Ἀπόσπασμα III, 584 K.

οὗτος πατήρ τοῦ παιδός. B. εἰ γὰρ ὦφελεν.

Ὅτι δὲ ὁ στίχος εἶνε Μενάνδρειος, δεικνύει τὸ χωρίον τῶν Ἐπιτρεπόντων 570, ἐν ᾧ λέγει ἡ Ἀβρότονον πρὸς τὸν Χαρίσιον ὅτι τὸ παιδίον εἶνε αὐτοῦ καὶ ὁ Χαρίσιος ἀποκρίνεται «**εἰ γὰρ ὦφελεν**»:

[τουτί] γ[ά]ρ, οὐκ ἄλλότριν. X. εἰ γὰρ ὦφελεν.

(πρὸβ. καὶ Φώτιον 363, 20 «**ὄφελον . . . οἷον ὦφελεν μὴ γεγενῆσθαι τόδε, ὦφελον μὴ πεπραχέναι τοῦτο. Μένανδρος**»). Πρὸβ. καὶ *Wilamowitz* Das Schiedsg. σ. 103.

Ἐπειδὴ δ' ἴσως ὁ Σμικρίνης ἀκούσας ταῦτα λέγει «**δεινὸν πέπονθα . . .**» ἐπαναλαμβάνων κατ' ἄλλον τρόπον τὸ εἰρημένον ὑφ' αὐτοῦ 695 «**πάνδεινον λέγεις**», ὁ Ὀνήσιμος ἢ ἡ Σωφρόνη ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν

οὐδὲν πέπονθας δεινόν, ἂν μὴ προσποιῇ.

(Ἀπ. 179 K.). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὀνήσιμος γενόμενος ἤδη ἐλεύθερος καταγέλῃ τοῦ Σμικρίνου (πρὸβ. στ. 680 «**παχύδεσμος ἦσθα καὶ σὺ νῦν ἔχειν δοκῶν** | κτλ.»), ὁ Σμικρίνης δυσανασχετῶν λέγει

ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας

τοῦτον δὲ τὸν στίχον μνημονεύει, ὡς εἶδομεν, ὁ Κάσσιος Δίων 60 (61 Boiss.), 29. Εἶνε δέ, ὡς νομίζω, ὁ στίχος διεσκευασμένος ἐκ τοῦ Αἰσχυλείου (Στοβ. Ἀνθ. Δ', 16)

ἢ βαρὺν φόρημ' ἄνθρωπος εὐτυχῶν ἄφρων.

Εὐθύς δ' ἔπειτα λέγει κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ Σμικρίνης τοὺς τοὺς δύο στίχους τοῦ 176 Ἀποσπάσματος K.

ἐλευθέρῳ τὸ καταγελασθαι <γάρ> πολὺ
αἰσχρὸν ἔστι, τὸ δ' ὀδυρᾶσθ' ἀνθρώπινον.

Παρὰ τῷ Λουκιανῷ Τίμ. 23 λέγει ὁ Πλοῦτος: «ὁ δ' ἐμπεσὼν
ἀνθρώως εἰς ἐμὲ ἀπειρόκαλος καὶ **παχύδερμος** ἄνθρωπος, ἔτι **τὴν
πέδην πεφρικώς** καὶ εἰ παριὼν ἄλλως **μαστίξειέ** τις, ὄρθιον ἐφιστάς
τὸ οὖς καὶ **τὸν μυλῶνα** ὥσπερ τὸ Ἀνάκτορον προσκυνῶν, **οὐκέτι
φορητός ἐστι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀλλὰ τοὺς τε ἐλευθέρους ὕβριζει**
κτέ.». Ὅτι ταῦτα καὶ τὰ προηγούμενα τούτων διεσκεύασεν ὁ Λου-
κιανὸς καὶ ἔξ ἄλλων Μενανδρείων κωμωδιῶν καὶ ἐκ τῶν Ἐπιτρεπόν-
των, γίνεται δηλὸν ἐκ τούτων. Ὁ Μένανδρος λέγει «ἀφόρητός ἐστιν
ἐντυχὼν **μαστιρίας**», καὶ «ἐλευθέρῳ τὸ καταγελασθαι <γάρ> πολὺ |
αἰσχρὸν ἔστι, τὸ δ' ὀδυρᾶσθ' ἀνθρώπινον». Ὁ δὲ Λουκιανὸς μιμού-
μενος λέγει περὶ πλουτήσαντος μαστιγίου «**οὐκέτι φορητός ἐστι τοῖς
ἐντυγχάνουσιν, ἀλλὰ τοὺς τε ἐλευθέρους ὕβριζει**». Καὶ ἡ λέξις «παχύ-
δερμος», ἣν λέγει ὁ Ὀνήσιμος περὶ τοῦ Σμικρίνου Ἐπιτρ. 680, φέ-
ρεται καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Λουκιανοῦ.

Τὰ δὲ ἄλλα τοῦ Λουκιανοῦ «ἔτι **τὴν πέδην πεφρικώς**... καὶ τὸν
μυλῶνα... **προσκυνῶν**» ἀναμνησκουσι τὰ τοῦ Μενάνδρου Ἡρ. 1-3

ΓΕΤ. Κακὸν τι, Δᾶέ, μοι δοκεῖς πεποιηκέναι

παμμέγεθες, εἴτε προσδοκῶν ἀγωνιᾶν

μυλῶνα σαντῶ καὶ πέδας· εὐδῆλος εἶ.

Καὶ τὰ ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ «ἐκεῖνος
μὲν... ἀρπασάμενός με αὐτῇ δέλτῳ θεῇ φέρων ἀντὶ τοῦ τέως **Πυρ-
ρίου** ἢ **Δρόμωνος** ἢ **Τιβίου (Τιβείου)** Μεγακλῆς ἢ Μεγάβυζος ἢ
Πρώταρχος μετονομασθεὶς» ἀναμνησκουσι τὸ Ἀπόσπασμα τῆς Πε-
ρινθίας τοῦ Μενάνδρου (σ. 120 Jensen), ἐν ᾧ φέρονται τὰ ὀνόματα
τῶν δούλων **Πυρρίας** καὶ **Τίβειος** (καὶ **Γέτας**).

Υβριστὴς δὲ ἦτο καὶ ὁ πλουτήσας δοῦλος μάγειρος Δημητρίου
τοῦ Φοληρέως. Καρύστιος ὁ Περγαμηνὸς λέγει παρ' Ἀθηναίῳ IB',
σ. 542f «**Δημήτριος**... ὥς δ' ἐπλούτησε, **Μοσχίωνα** τὸν ἀριστον τῶν
τότε μαγείρων καὶ δειπνοποιῶν **ἐωνήσατο**, καὶ τοσαῦτα ἦν τὰ παρα-
σκευαζόμενα καθ' ἡμέραν, ὥστε, **χαρισασμένον τῷ Μοσχίῳ** τὰ λεί-
ψανα, **Μοσχίον** ἐν ἔτεσι δύο τρεῖς συνουσίας **ἐωνήσατο** **παιδὰς τε ἐλευ-
θέρους ὕβριζεν καὶ γυναῖκας τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων**».

Εἰς τοὺς Ἐπιτρέποντας νομίζω, ὅτι δύναται νὰ ἀνήκη τὸ 615
Ἀπόσπασμα ἀδήλου δράματος τοῦ Μενάνδρου (III, σ. 185 K.)

ἐγὼ δ' ἀνόητος, εὐτελὴς ὑπερβολῇ,

ὁ δ' ἄσωτός ἐστι, πολυτελής, θρασὺς σφόδρα.

Τοὺς στίχους λέγει ὁ Σμικρίνης περὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Χαρισίου ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὴν σκηνὴν καὶ πρὸ τοῦ μέρους, ἐξ οὗ ἀρχεται ἡ *Membrana Petropolitana*. Ἐν τῇ Σοῦδα λέγεται «εὐτελής ἐπ' ἀρετῆς, ὁ φειδωλὸς καὶ ὀλιγοδάπανος. οὕτω Μένανδρος κτλ.». Ὅτι δὲ ὁ Χαρίσιος εἶνε ἄσωτος καὶ πολυτελής κατὰ τὸν Σμικρίνην, φαίνεται καὶ ἐν τοῖς σφριζομένοις μέρεσι τῶν Ἐπιτροπόντων, *Membr. Petrop.* 1 κξ., Z² (v) 14 («τὴν πολυτέλειαν» τοῦ Χαρισίου λέγει πρὸς τὴν Παμφίλην ὁ Σμικρίνης), στ. 367 («ἄσωτος» ἀποκαλεῖται ὁ Χαρίσιος ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ).

Εἰς τοὺς αὐτοὺς Ἐπιτροπόντας ἀναφέρεται κατὰ τὴν γνώμην μου καὶ τὸ ἀδέσποτον Ἀποσπασμα 221 K.

οἶαν ἀδικῶ γυναιχ' ὁ δυσδαίμων ἐγὼ

ὅπερ σφῆζει ὁ Πλούταρχος Ἐρωτ. 22 (σ. 769 D) «καὶ μὴ πρὸς ἐτίεραν ἀπορρύνεις ὁ ἀνὴρ ἀναγκάζεται τὰς ἐκ τῆς κωμωδίας λέγειν φωνάς· οἶαν—ἐγὼ». Ὅτι ταῦτα εἶνε δυνατόν νὰ λέγῃ ὁ Χαρίσιος πρὸς τὴν Ἀβρότονον περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Παμφίλης ἐν τῷ ἐλλείποντι μέρει τῶν Ἐπιτροπόντων μετὰ τὸν 574 στίχον, φαίνεται ἐξ ὧν λέγει ὁ αὐτὸς Χαρίσιος κατὰ τὸν Ὀνήσιμον 506—507

οἶαν λαβὼν

γυναιχ' ὁ μέλεος ἠτύχηκα'

Ταῦτα δ' ἀναμνησκουσι τὰ τοῦ Εὐριπίδου Ἀλκ. 341—342

ἄρά μοι στένειν πάρα | τοιαῖσδ' ἁμαρτάνοντι συζύγου σέθεν;
καὶ Ἀπ. Οἶδ. 547 N.

ἴσῃν γὰρ ἀνδρὶ συμφορὰν λέγω

τέκνων θ' ἁμαρτεῖν καὶ πάτρας καὶ χρημάτων

ἀλόχου τε κερδῆς κτε.

Ἐν Z¹ (r) 5—6 λέγει ὁ Σμικρίνης πρὸς τὴν Παμφίλην

εἰ δὲ κάμει δεῖ λέγειν,

ἕτοιμ[ός] [εἰ]μ[ι], τρία δέ σοι προθήσομαι.

Νομίζω, ὅτι ἐν τοῖς ἐλλείπουσι στίχοις τοῦ Ἀποσπάσματος τούτου ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε καὶ ὁ στίχος

ἐν γάρ τι τούτων τῶν τριῶν ἔχει κακὸν

(Μενάνδρου Ἀπ. ἄδ. 826 K.). Ὅτι δ' ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ τοῦ 6 στίχου τοῦ μνημονευθέντος Ἀποσπάσματος τῶν Ἐπιτροπόντων «τρία δέ σοι **προθήσομαι**» ὁ στίχος οὗτος, γίνεται φανερόν ἐκ τῶν φερομένων παρὰ τῷ Φωτίῳ «τῶν τριῶν κακῶν ἐν· λεγόμενόν τί ἐστι. καὶ Μένανδρος δύο **προθεῖς** ὡς παροιμιῶδες ἐπιλέγει παίζων τὸ κτε.» (πρβ. καὶ Σοῦδαν). Ὅρθῶς δὲ κατὰ τὴν γνώμην μου ἔχει ἡ πρώτη τῶν δύο πα-

οατηρήσεων τοῦ Meineke «aut in Photii verbis τρία scribendum pro δύο, aut quod malim in Menandri versu δυοῖν pro τριῶν. hinc est quod παίζων dicit». Ἄλλ' ὁ Kock παρατηρεῖ «consentit tamen Suidas cum Photio». Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν Σχολ. Πινδ. Ὀλ. Α', 97 ἀπαντᾷ «ἐνιοι δὲ οὗ τρία λέγεται καὶ κοινῶς τὰ πρὸς τὸν θάνατον συνεργοῦντα, ξίφος, ἀγχόνη, κρημνός. Σοφοκλῆς λύσω γάρ, εἰ καὶ τῶν τριῶν ἐν οὔσομαι».

Ἰδ. τὴν μακρὰν σημείωσιν τοῦ Pearson εἰς τὸν στίχον τοῦτον τοῦ Σοφοκλέους (Ἀπ. 908). Τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Φωτίου «καὶ Μένανδρος . . . ὡς παροιμιῶδες ἐπιλέγει παίζων ἐν γάρ—κακὸν» δύναται νὰ νοηθῇ, ὅτι ὁ Μένανδρος προέθετο τρία ἄλλα διάφορα, περὶ ὧν ἴδ. Wilamowitz Das Schiedsg. σ. 93—94, (οὐχὶ ξίφος, ἀγχόνη, κρημνόν), καὶ παίζων ἐπιλέγει ὡς παροιμιῶδες τὸ «ἐν γάρ—κακόν». Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ὡς τρίτον ἀντὶ τοῦ κρημοῦ φέρεται παρὰ τισι τὸ κώνειον, καὶ ὅτι παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει Βατρ. 117 λέγονται ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Διόνυσον τρεῖς ὁδοὶ εἰς Ἄιδου κάτω, ἀπὸ κάλῳ καὶ θρανίου, δηλ. ἀγχόνη ἢ βρόχος, ἢ διὰ θυεῖας, τουτέστι τὸ κώνειον, καὶ ἡ κατακρήμνις ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Κεραμικοῦ. Ταῦτα δὲ τὰ ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν μνημονεύει ὁ Pearson.

Ἄξιον δὲ προσέτι παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ἄλλως λέγει τὰ τρία ὁ Μένανδρος ἐν Ἐμπιμπραμένῃ Ἀπ. 155 K.

τρία γάρ ἐστι, δέσποτα,
δι' ὧν ἅπαντα γίνετ', ἢ κατὰ τοὺς νόμους
ἢ ταῖς ἀνάγκαις ἢ τὸ τρίτον ἔθει τινί.

Ἀπόσπασμα τῶν Ἐπιτρεπόντων 490—491 ἡγνωθῆ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Μενάνδρου, ἐπειδὴ ὁ Kock κατεχώρισεν αὐτὸ (CAF III, 861) διωρθωμένον κατὰ τὸν Cobet. Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Νεφ. 132 φέρεται: «παρατηρητέον δέ, οὗ ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν κρουόντων κόπτειν λέγεται, ἐπὶ δὲ τῶν ἔσωθεν φορεῖν. ἱκανῶς δὲ διέσπειλε Μένανδρος, ἐπὶ μὲν τῶν ἔξω «κόψω τὴν θύραν» εἰπὼν, ἐπὶ δὲ τῶν ἔσω «ἐψόφηκε τὴν θύραν ἐξιῶν». Πρβ. καὶ Σοῦδαν, ἐνθα λέγεται «ἀλλ' ἐψόφει καὶ τις τὴν θύραν ἐξιῶν», ὁ δὲ Kuster διώρθωσεν «ἀλλ' ἐψόφηκε τὴν θύραν τις ἐξιῶν». Ἄλλ' ὁ Cobet ἔγραψεν ἀλλ' ἐψόφηκεν ἡ θύρα· τις οὐξιῶν;

καὶ ἡρμήνευσεν «at concrepuit ostium. quis est qui egreditur foras?» Ὅτι δ' ὁ Cobet δὲν ἔτυχε τοῦ ὀρθοῦ, δεικνύει τὸ χωρίον τῶν Ἐπιτρεπόντων 490—491, ὅπερ ἔχει οὕτω

τὴν θύραν

τῶν γειτόνων τις ἐφόρηκεν ἐξιὼν

καὶ ἐν ᾧ ὑπάρχει μὲν ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία *τις*, δὲν ὑπάρχει δὲ ὁ σύνδεσμος *ἀλλά*. Τὸ ὅημα ἐφόρηκε τὸ ἐν τοῖς Σχολίοις τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῇ Σούδα συμφωνεῖ μετὰ τοῦ χωρίου τῶν Ἐπιτροπόντων, τὸν δὲ σύνδεσμον *ἀλλά*, ὡς ἐν τῇ Σούδα, ἔχει ὁ Μένανδρος ἐν Περιχειρομένη 126

ἀλλὰ τὴν θύραν ποφεῖ τις ἐξιὼν. τί τοῦτο, παῖ;

Ἐν δὲ τῇ Σαμίᾳ 324 λέγει ὁ Μένανδρος κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Leo καὶ τοῦ Lefebvre

τοῦτ' ἔστιν. ἐφόρηκε προ[οῦ]ν τὴν θύραν.

Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ ἐν τῇ Περιχειρομένη 425 κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Sudhaus

ἐ[φυρ]εν [κ]ακὸν τοσ[οῦτο]ν ἦν θ[ύ]ραν [ποφεῖ]

ὅπου δὲν φαίνεται, ἂν τὸ θύραν εἶνε ἀντικείμενον ἢ ὑποκείμενον τοῦ ποφεῖν, ἐπειδὴ ὁ Μένανδρος εἶπεν ἐν Σαμίᾳ 222 καὶ

... ἄλλ', Ἀπολλων, ἡ θύρα πάλιν ποφ[εῖ]

ὡς εἶπε καὶ ὁ Λυσίας Α', 17 «ἐπόφει ἡ μέταυλος θύρα καὶ ἡ αὐλεις» καὶ 14 «τί αἱ θύραι νύκτωρ ποφοῖεν». (Ἄλλα μαρτύρια ἴδ. ἐν Θησ. Στεφ. λ. ποφῶ).

Τὸ δὲ «κόφω τὴν θύραν», ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Σχολίοις τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῇ Σούδα ὡς Μενάνδρειον (CAF III, 861 Kock), φέρεται νῦν ἐν Περιχειρομένη 64 καὶ 182. Ὁμοίως δὲ λέγει καὶ ὁ Ἀριστοφάνης Ἀχ. 403 «ἀλλὰ κόφω τὴν θύραν». (Ἄλλα μαρτύρια ἴδ. ἐν Θησ. Στεφ. λ. κόπτω).

Ἡ Ἀβρότονον λέγει ὅτι λαβοῦσα τὸν δακτύλιον τοῦ Χαρισίου θὰ εἰσέλθῃ πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις κατιδὼν αὐτὴν ἔχουσιν τὸν δακτύλιον, θὰ ἀνακρίνῃ, πόθεν ἔχει λάβει. Αὕτη δὲ θὰ εἶπῃ πρὸς ἐκεῖνον, ὅτι κατὰ τὰ Ταυροπόλια παρθένος ἔτι οὖσα, ποιουμένη ἑαυτῆς πάντα τὰ γινόμενα τῇ Παμφίλῃ (στ. 297 κξ.). Ἀπὸ δὲ τοῦ 303 στίχου κξξ. λέγει ἡ Ἀβρότονον

ἐάν δ' οἰκείον ἦ

αὐτῷ τὸ πρᾶγμ', εὐθὺς + ἤξει φερόμενος

ἐπὶ τὸν ἑλεγχον καὶ μεθῶν γε νῦν ἔρεῖ

πρότερος ἅπαντα καὶ προπετῶς κτέ.

Ὁ 304 στίχος, ὡς εἶνε παραδεδομένος, εἶνε ἄμετρος. Διὸ ὁ μὲν Sudhaus προσέθηκε μετὰ τὸ «εὐθὺς» τὸν σύνδεσμον «μέν», ἄλλοι δ' ἄλλως ἐπεχείρησαν νὰ θεραπεύσωσι τὸν στίχον. Ἐγὼ δὲ μετὰ τὸ «εὐ-

θὺς» ἐμβάλλω τὸν σύνδεσμον «γε», ἀντὶ τοῦ «ῥῆξει» γράφω «δείξει», καὶ στίζω μετὰ τοῦτο δ' ἄνω στιγμῆς, τουτέστιν ἀναγινώσκω

ἐὰν δ' οἰκεῖον ἦ

αὐτῷ τὸ πρᾶγμ', εὐθύς <γε> δείξει' φερόμενος

ἐπὶ τὸν ἔλεγχον καὶ μεθῶν γε νῦν ἔρεϊ' | κτέ.

Ὅτι δὲ τὸ «δείξει» (τουτέστιν ὁ Χαρίσιος) ἀρμόζει ἐνταῦθα, ἐπομένον τοῦ «φερόμενος | ἐπὶ τὸν ἔλεγχον», νομίζω, ὅτι βεβαίοι ὁ Εὐριπίδης λέγων Ἀλκ. 640

ἔδειξας εἰς ἔλεγχον ἐξελθὼν, ὅς εἰ,

τοῦτον δὲ τὸν στίχον ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὥς φαίνεται, ὁ Μένανδρος. Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Φιλ. 98 «νῦν δ' εἰς ἔλεγχον ἐξιὼν ὁρῶ βορροῖς | κτέ.».

Ὁ Ὀνήσιμος λέγει 357—360

ἂν δέ τις λάθῃ μ[έ] τι:

περιεργασάμενον ἢ λαλήσαντ', ἐκτεμεῖν

δίδωμ' ἑμαυτοῦ [το]ῦς ὀδόντας. ἀλλ' οὐτοσί

τίς ἐσθ' ὁ προσιών; Σμ[ι]κρίνης ἀναστρέφει | κτέ.

Ἐν τῷ 359 στίχῳ ἀνέγνω τοὺς «ὀδόντας» ὁ Lefebvre, τὸν δὲ σύνδεσμον «ἀλλ'» induxerunt multi, ὡς γράφει ὁ Jensen, ὅστις σημειοῦται προσέτι καὶ τῆδε: «sed ὀδόντας etiam propter sensum intollerabile videtur. παρ' ὑπόνοιαν id dici πρὸ ὀρχεῖς contendit Ro., alii μύλους vel γνάθους scriptum fuisse suspicantur». Ἰδ. καὶ Wilamowitz ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπιτροπόντων σ. 87.

Ἐχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ τηρηθῇ μὲν ἡ ἀνάγνωσις «τοὺς ὀδόντας», νὰ ἐκβληθῇ δὲ ὁ «ἀλλ'», ὅστις βλάπτει τὸ μέτρον τοῦ στίχου. Τὸ δὲ σφάλμα, νομίζω, εἶνε ἐν τῷ 358 στίχῳ, ἐν ᾧ γραπτέον εἶνε «ἐκβαλεῖν» ἀντὶ τοῦ «ἐκτεμεῖν», ὥστε νὰ ἀναγνωσθῇ ὁ στίχος οὕτως καὶ ὁ ἐπόμενος ὥδε

περιεργασάμενον ἢ λαλήσαντ', ἐκβαλεῖν

δίδωμ' ἑμαυτοῦ [το]ῦς ὀδόντας. οὐτοσί | κτέ.

Εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι ὁ Μένανδρος ἔγραψεν «ἐκβαλεῖν . . . τοὺς ὀδόντας» κατὰ τὸν Εὐριπίδην λέγοντα Κύκλ. 643 κέξ.

ὅτι τὴν τὸ νῶτον τὴν ῥάχιν τ' οἰκτίρομαι

καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκβαλεῖν οὐ βούλομαι

τυπτόμενος, αὕτη γίγνεται πονηρία;

Πρβ. ἔτι καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 439 κέξ.

χρήσθων ἀτεχνῶς ὃ τι βούλονται.

τουτὶ τό γ' ἐμὸν σῶμ' αὐτοῖσιν

παρέχω τύπτειν, πεινῆν, διψῆν,
αὐχμεῖν, ῥιγῶν, ἄσχον δείρειν, | κτέ.

Ἀπορῶ, ὅτι οἱ ἐξημενευαὶ τοῦ Μενάνδρου νομίζουσιν, ὅτι ἐν τῷ 359 στίχῳ δὲν ἔχει ὀρθῶς τὸ «ὀδόντας», καὶ ὅτι, ὥς λέγει ὁ Wilamowitz, «Zähne werden auch nicht herausgeschnitten, sind auch nicht schuldig wie die Zunge, die man erwartet». Λησμονοῦνται τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Σημωνίδου περὶ τῆς ἐκ κυνὸς γενομένης γυναικὸς 1 (1) Diehl, 13 κέξ.

ἢ πάντ' ἀκοῦσαι, πάντα δ' εἰδέναι θέλει,
πάντῃ δὲ παπταίνουσα καὶ πλανωμένη
λέληκεν, ἦν καὶ μηδέν' ἀνθρώπων ὄρα.
παύσειε δ' ἂν μιν οὗτ' ἀπειλήσας ἀνὴρ,
οὐδ' εἰ χολωθείς **ἐξαράξειεν λίθῳ**
ὀδόντας οὐδ' ἂν μειλίχως μυθεύμενος | κτέ.

Παρασημειωτέον δέ, ὅτι, ὥς εἶπεν ὁ Εὐριπίδης «τοὺς ὀδόντας ἐκβαλεῖν», εἶπε καὶ ὁ Ἡρόδοτος περὶ τοῦ Ἰππίου 5', 107 «οἷα δέ οἱ πρεσβυτέρῳ ἔοντι τῶν ὀδόντων οἱ πλεῦνες ἐσειοῦτο. τούτων ὦν ἕνα τῶν ὀδόντων ἐκβάλλει ὑπὸ βίης βήξας». Πρβ. καὶ Σοῦδαν ἐν λ. Ἰππίας «ἐκ τοίνυν τῆς βίας εἰς ὁδοὺς ἐξεκρουσθή». Ὁμοίως δὲ εἶπε καὶ ὁ Αἰλιανὸς Ποικ. Ἰστ. Γ', 19 «Εὐρυδάμας ὁ Κυρηναῖος πυγμῇ ἐνίκησεν, ἐκκρουσθεῖς μὲν ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τοὺς ὀδόντας, καταπιὼν δὲ αὐτούς, ἵνα μὴ αἰσθῆται ὁ ἀντίπαλος».

Περὶ δὲ τοῦ ἐν στίχῳ 359 «ἄλλ' οὐτοσί» γράφει ὁ Wilamowitz σ. 87 «Die überflüssige Silbe so los zu werden, dass man am Ende von ἄλλ' οὐτοσί das ἄλλὰ streicht, ist ganz unwahrscheinlich, da es die Störung durch eine plötzliche Wahrnehmung trefflich bezeichnet, und οὐτοσί mit ὀδὶ zu vertauschen ist an sich zu roh und hat den Sprachgebrauch gegen sich». Ὅτι ὁ σύνδεσμος ἄλλὰ προτάσσεται πολλάκις δεικτικῆς ἀντωνυμίας, ὅταν δηλῶται ἡ εἴσοδος προσώπου εἰς τὴν σκηνὴν ἐν τοῖς δράμασιν, εἶνε γνωστόν· πρβ. Σοφ. Ἀντ. 155 «ἄλλ' ὅδε γὰρ βασιλεὺς χώρας... χωρεῖ», Εὐρ. Ἀλκ. 136 «ἄλλ' ἢδ' ὀπαδῶν ἐκ δόμων ἐρχεται», Ἀριστοφ. Ἀχ. 175 «ἄλλ' ἐκ Λακεδαιμόνος γὰρ Ἀμφίθεος ὀδὶ», κλπ. Ἀλλ' ὅτι προτάσσεται καὶ ἄνευ τοῦ ἄλλὰ ἡ δεικτικὴ ἀντωνυμία, εἶνε ὡσαύτως γνωστόν· πρβ. Σοφ. Ἀντ. 386 «ὅδ' ἐκ δόμων ἀπορροσ... περᾶ», 626 «ὅδε μὲν Αἴμων», κλπ. Ὁμοίον δὲ χωρίον πρὸς τὸ Μεγάνδρειον τῶν Ἐπιτρεπόντων 359—360 ἄνευ τοῦ ἄλλ'

οὐτοσί

τίς ἐσθ' ὁ προσίων; Σμ[ι]χρίνης ἀναστρέφει

εἶνε τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Ἀγ. 155—156, ἐν ᾧ, τοῦ κήρυκος εἰπόντος, «οἱ Θράκες ἔτε δέυρ', οὗς Θεώρος ἤγαγεν», ὁ Δικαιοπόλις ἐρωτᾷ
 τούτι τί ἐστι τὸ κακόν;

καὶ ὁ Θεώρος ἀποκρίνεται «Ὀδομάντων στρατός». Ἡ δὲ ἐρώτησις εἶνε ἐντελῶς ὁμοία παρ' ἀμφοτέροις τοῖς ποιηταῖς, ὥσανεὶ ὁ Μένανδρος ἐμιμήθη ἐν τισι καὶ κατὰ λέξιν τὸν Ἀριστοφάνη. Γίνεται δὲ αὕτη, προταπτομένης τοῦ «τί ἐστι» καὶ «τίς ἐσθ'» τῆς αὐτῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας «τοῦτί» καὶ «οὐτοσί». Καὶ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς κωμικοῖς ὑπάρχει καὶ ἡ ἀπόκρισις πρὸς τὴν ἐρώτησιν, τοῦ μὲν Δικαιοπόλιδος ἢ τοῦ Θεώρου «Ὀδομάντων στρατός», πρὸς δὲ τὴν τοῦ Ὀνησίμου ἢ πρὸς ἑαυτὸν «Σμικρίνης κτέ.». Ἐξ ὧν δὲ διέλαβον, ἐγένετο, νομίζω, φανερόν, ὅτι ὁ Μενάνδρειος 359 στίχος ἔχει κάλλιστα, ἂν προενεχθῇ ἄνευ τοῦ συνδέσμου «ἀλλ'» καὶ τηρουμένης τῆς ἀντωνυμίας «οὐτοσί»
 ἐκβαλεῖν

δίδομ' ἔμαντοῦ [το]ὺς δόοντας. οὐτοσί | κτέ.

Ἡ Membrana Petropolitana τῶν Ἐπιτρεπόντων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ «ἄνθρωπος οἶνον», διὸ συνεπληρώθη μέρος τοῦ προηγούμενου στίχου διὰ τοῦ

. [πίνει δὲ πολυτελέστατον

Ὁ πενθερὸς τοῦ Χαρισίου Σμικρίνης ἐκπλήττεται, ὅτι οὗτος ἀγοράζων ἄνθ' ἐνὸς ὀβολοῦ κοτύλην οἶνου βιάζεται ἑαυτὸν νὰ πίνη. ἔχει δὲ ἤδη ὁ Χαρίσιος παρ' αὐτῷ καὶ τὴν ψάλτριαν Ἀβρότονον ἐρωμένην. Πρὸς ταῦτα καλὸν νομίζω νὰ παραβάλω τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Ἡγησάνδρου παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Δ', σ. 167 d-e (FHG IV, 415): «εἰς τοσοῦτον δ' ἀσωτίας ἐληλύθει καὶ Δημήτριος ὁ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἀπόγονος . . . ὥστε Ἀρισταγόραν μὲν ἔχειν τὴν Κορινθίαν ἐρωμένην, ζῆν δὲ πολυτελῶς. ἀνακαλεσαμένων δ' αὐτὸν τῶν Ἀρεοπαγιδῶν καὶ κελυόντων βέλτιον ζῆν, ἀλλὰ καὶ νῦν», εἶπεν, «ἐλευθερίως ζῶ. καὶ γὰρ ἐταίραν ἔχω τὴν καλλίστην καὶ ἀδικῶ οὐδέναι καὶ πίνω Χῖον οἶνον καὶ τᾶλλ' ἀρκούντως παρασκευάζομαι, τῶν ἰδίων μου προσόδων εἰς ταῦτα ἐκποιουσῶν, κτέ.». ».

Ὁ Δημήτριος δὲν διστάζει νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει τὴν καλλίστην ἐταίραν καὶ πίνει Χῖον οἶνον, ὅστις ἦτο τῶν ὀνομαστῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ πολυτελῶς, καὶ μάλιστα «ὁ ἐνδοξότατος παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀριστούσις ὁ ἐν Χίῳ γεννώμενος» (Γαλ. XIII, σ. 513 K. Παρβ. καὶ σ. 659 καὶ XIV, σ. 28, κλπ.). Λέγει δὲ καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς Παιδ. Β', σ. 156 «οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν τὸν οἶνον τὸν Χῖον,

ἀν ἐπῇ, οὐδὲ τὸν Ἀριούσιον, ὅταν μὴ παρῇ» (ἴδ. τὰς ἐμὰς Adnot. crit. et gramm. ad medicos Graecos σ. 44—45). Εἶνε δὲ γνωστὸν τὸ μνημονευόμενον ἐν τοῖς Σχολίοις τῆς Εἰρήνης τοῦ Ἀριστοφάνους 835 «*φασὶ δὲ αὐτὸν (τὸν ποιητὴν Ἴωνα) ὁμοῦ διδύραμβον καὶ τραγῳδίαν ἀγωνισάμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ νικῆσαι καὶ εὐνοίας χάριν προῖκα Χίον οἶνον πέμψαι Ἀθηναίοις*» (ἴδ. τὰς ἐμὰς Adnot. etc. σ. 76—78).

Ἄλλοι δὲ οἶνοι ὀνομαστοὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἦσαν ὁ Θάσιος, ὁ Λέσβιος, ὁ Μενδαῖος, ὁ Κῶος, ὁ Πράμνιος (Πράμνιος), ὁ Νάξιος, κλπ. (ἴδ. Adnot. etc. ἐν ταῖς λέξεσι). Περὶ δὲ τῆς τιμῆς τοῦ οἴνου προβ. Körte, Gnomon, I, 1925, 22. Ἔχω δὲ νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ Μένανδρος ἐν Μέθῃ Ἀπ. 319 K. (παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ H', σ. 247 d) λέγει

εἴτ' οὐχ ὅμοια πράττομεν καὶ θύομεν;
 ὅπου γε τοῖς θεοῖς μὲν ἡγορασμένον
 δραχμῶν ἄγω προβάτιον ἀγαπητὸν δέκα,
 αὐλητρίδας δὲ καὶ μύρον καὶ ψαλτρίδας,
 Μενδαῖον, Θάσιον, ἐγγέλεις, τυρόν, μέλι,
 μικροῦ τάλατον, γίνεται τε κατὰ λόγον | κτέ.

Τοὺς αὐτοὺς δὲ στίχους μνημονεύει ὁ Ἀθήναιος καὶ Δ', σ. 146 d-e, ἔνθα ἐν τῷ 6 στίχῳ φέρεται «*γίνεται τὸ κατὰ λόγον*», ἐν δὲ τῷ 5 «*ταύτας*» ἀντὶ τοῦ «*Μενδαῖον*». Ἀλλὰ καὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς γραφὰς τὸ μέτρον δὲν ἔχει ὀρθῶς, διὸ ὁ Porson ἔγραψε «*Μενδαῖον, ἐγγέλεις, Θάσιον κτλ.*» καὶ ὁ Meineke «*τυρόν, Θάσιον, Μενδαῖον, ἐγγέλεις, μέλι*». Κατὰ δὲ τὴν γραφὴν τὴν παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ H', σ. 247 d ὁ Μένανδρος συνάπτει τὸν Μενδαῖον καὶ τὸν Θάσιον οἶνον, ὥς καὶ ὁ Δημοσθένης 35, 35.

Πρὸς τοὺς στίχους Membr. Petrop. 8—9, οὓς λέγει ὁ Σμικρίνης περὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ,

προῖκα δὲ λαθῶν τάλαντα τέτταρ' ἀργύρου
 οὐ τῆς γυναικὸς νενόμιχ' αὐτὸν οἰκέτ[ην]

παραπλήσιοι τὴν ἔνοιαν εἶνε καὶ οἱ στίχοι τοῦ ἀδύλου 654 Ἀποσπάσματος K. τοῦ Μενάνδρου

ἢ μὴ γαμεῖν γάρ, ἂν δ' ἄπαξ λάβῃς, φέρειν
 μύσαντα πολλὴν προῖκα καὶ γυναικα δεῖ.

Ἴσως δὲ καὶ οἱ στίχοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Ἐπιτρέποντας. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Παλλαδάς Ἀνθ. Παλ. I', 55, 6, ὥς παρετηρήθη ἤδη, ἔχει τὴν δῆσιν «*χορὴ με μύσαντα φέρειν*», ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Μενάνδρου. Δύναμαι δὲ νῦν νὰ παραβάλλω τοὺς στίχους τοῦ Παλ-

λαδᾶ πρὸς τοὺς καταλεχθέντας στίχους τῶν Ἐπιτρεπόντων, ἐν οἷς λέγει ὁ Σμικρίνης ὅτι ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ λαβὼν προῖκα τέσσαρα τάλαντα ἀργύρου «οὐ τῆς γυναικὸς *νενόμιχ'* αὐτὸν *οἰκέτην*», τουτέστι *δοῦλον* ἢ *θεράποντα*. Καταχωρίζω δὲ καὶ τοὺς τέσσαρας τελευταίους στίχους τοῦ Παλλαδᾶ, ὅπως φανῇ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὸν Μενάνδρου:

εἰ δ', 'οὐ σανδάλῳ', φῆς, 'τύπτομαι οὐδ', ἀκολάστου
οὔσης μοι γαμετῆς, χροῖ με μύσαντα φέρειν',
δουλεύειν σε λέγω μετριώτερον, εἴ γε πέπρασαι
σώφροσι δεσποίνῃ μηδὲ λίαν χαλεπῇ.

Οἱ δύο ἐν τέλει στίχοι τοῦ Παλλαδᾶ εἶνε διεσκευασμένοι κατὰ τοὺς δύο ἐν τέλει στίχους τοῦ 532 ἀδήλου Ἀποσπάσματος Κ. τοῦ Μενάνδρου

16 ἀνάγκη γὰρ γυναικ' εἶναι κακόν,
ἀλλ' εὐτυχὴς ἐσθ' ὁ μετριώτατον λαβών.

Τὸ δ' ἐν τῷ 8 στίχῳ τοῦ Παλλαδᾶ ἐπίθεται «*χαλεπῇ*» ἀπαντᾷ ἐν τῷ αὐτῷ Ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου 12 «*ἀγνώμον'*, *δογίλην, χαλεπὴν κτέ.*».

Ἐν Ζ² (ν) 13—15 τῶν Ἐπιτρεπόντων λέγει ὁ Σμικρίνης πρὸς τὴν Παμφίλῃν

Θεσμοφῶρια δις τίθει.

Σκίρα δις· τὸν ὅλεθρον τοῦ βίου καταμάνθανει·
οὐχ οὖν ἀπόλωλεν οὗτος ὁμολογουμένως;

Ἄν ὁ Χαρίσιος ἐχῇ μὲν τὴν Παμφίλῃν σύζυγον, ἀλλὰ διατελῇ συζῶν καὶ μετὰ τῆς ψαλτρίας Ἀβροτόνου, θὰ ἀπόλληται ἡ περιουσία (βίος). Ὁ Wilamowitz λέγει (σ. 94) «Dabei geht das Vermögen drauf, denn er führt einen doppelten Haushalt, den andern mit seiner Harfenspielerin. Illustriert wird das damit, dass er die Kosten der weiblichen Feste doppelt bezahlen muss. Von den Skira wissen wir nichts mehr, als dass sie ein gesonderter Teil der Thesmophorien waren, Ziehen *leges sacrae* 33. Die Kleinigkeit der Rechnung ist für Smikrines bezeichnend».

Βεβαίως ὁ Χαρίσιος θὰ δαπανᾷ δις εἰς τὰ Θεσμοφῶρια καὶ τὰ Σκίρα καὶ χάριν τῆς γυναικὸς καὶ χάριν τῆς ἐρωμένης. Ὅτι δὲ θὰ ὤφειλε νὰ καταβάλλῃ τὰς δαπάνας εἰς τὴν ἐξοτὴν τῶν Θεσμοφορίων ὁ Χαρίσιος, αἶτε λαβὼν προῖκα «*τάλαντα τέττα'* ἀργύρου» (Membr. Petrop. 8), διδασκόμεθα ἐξ ὧν λέγει ὁ Ἰσαῖος Περὶ τοῦ Πύρρου κλήρου 80 «*ἐν τε τῷ δήμῳ, κεκτημένος τὸν τριτάλαντον οἶκον, εἰ ἢ γεγαμηκώς, ἡναγκάζεται ἂν ὑπὲρ τῆς γαμετῆς γυναικὸς καὶ*

Θεσμοφόρια ἐστιᾶν τὰς γυναῖκας καὶ τᾶλλα, ὅσα προσῆκε, λειτουργεῖν ἐν τῷ δήμῳ ὑπὲρ τῆς γυναικὸς ἀπὸ γε οὐσίας τηλικαύτης».

Ἐνόμισα, ὅτι ἔπρεπε νὰ μνημονεύσω τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἰσαίου πρὸς ἐρμηνείαν τῶν στίχων Ζ² (v) 13—14 τῶν Ἐπιτροπόντων. Καὶ ἕτερον δὲ χωρίον συμβάλλεται εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν στίχων ὡς πρὸς τὴν δαπάνην εἰς τὰς ἐορτὰς ὑπὲρ τῆς ἐταίρας Ἀβροτόνου. Ὁ Λουκιανὸς ἐν Ἐταιρ. Διαλ. Ζ' ποιεῖ τὴν μητέρα λέγουσαν πρὸς τὴν Μουσίαν, ἧς ἐρᾷ ὁ Χαιρέας (ὅστις ἠπεύλησεν, ὅτι θὰ ἀποσφάξῃ αὐτὴν καὶ τὸν Ἀντιφῶντα, ἃν ποτε ἤθελε συλλάβει ἀμφοτέρους ὄντας ὁμοῦ) : «πόσοι δὲ καὶ ἄλλοι ταῦτα ἀπειλοῦσιν; οὐκοῦν ἀνέραστος σὺ μενεῖς διὰ τοῦτο, καὶ σωφρονήσεις, καθάπερ οὐχ ἐταῖρα, τῆς δὲ Θεσμοφόρου ἰέρειά τις οὔσα; ἐγὼ τᾶλλα. **τήμερον Ἀλφᾶ ἐστὶ. τί δέ σοι δέδωκεν εἰς τὴν ἐορτήν;**» Πιθανόν μοι φαίνεται, ὅτι ταῦτα γράφων ὁ Λουκιανὸς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ μνημονευθὲν χωρίον τῶν Ἐπιτροπόντων. Τὴν δὲ ῥῆσιν τοῦ Λουκιανοῦ «καὶ σωφρονήσεις, καθάπερ οὐχ ἐταῖρα, τῆς δὲ Θεσμοφόρου ἰέρειά τις οὔσα» παραβλητέον ἔτι καὶ πρὸς ἃ λέγει ἡ Ἀβροτόνου Ἐπιτρ. 220 κέξ. (ἴδ. τὰ γεγραμμένα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν). Παραπλησίως δὲ λέγει ὁ Λουκιανὸς καὶ Τίμ. 17 «καταμαραίνων ἐνπρόσωπον οὐτῷ καὶ ἐπέραστον κόρην, καθάπερ ἰέρειαν τῇ Θεσμοφόρῳ τρέφων διὰ παντὸς τοῦ βίου;»

Ὁ Συρίσκος ἀρ' οὗ διηγῆθη πρὸς τὸν Σμικρίνην, ὅτι εὔρε τὸ παιδίον ἐκκείμενον ὁ Δᾶος καὶ ὅτι ἔλαβεν οὗτος παρὰ τοῦ Δάου, ὅστις ὅμως ἤξιον νὰ κατέχη τὰ συνεκκείμενα δέματα καὶ γνωρίσματά τῷ παιδίῳ, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ὑπ' ἀμφοτέρων κατασταθέντα κριτὴν περὶ τούτων πάππον τοῦ παιδίου, τὸν Σμικρίνην, κατὰ τὴν ὥραιαν ἐπίνοιαν τοῦ ποιητοῦ, λέγει 135

εἶρηκα· κοῖνον ὅτι δίκαιον νενόμικας

ὁ δὲ Σμικρίνης λέγει 136

ἀλλ' εὐκριτ' ἐστὶ· πάντα τὰ συνεκκείμενα
τοῦ παιδίου ὅστι· τοῦτο γινώσκω.

Ταῦτα ἴσως ἔλαβεν ὁ Μένανδρος διασκευάσας παρὰ τοῦ Αἰσχύλου Ἰκ. 395—397. Ὁ χορὸς τοῦ δράματος λέγει πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀργεῶς

....ξύμμαχον δ' ἐλόμενος δίκαν
κοῖνε σέδας τὸ πρὸς θεῶν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπαντᾷ

οὐκ εὐκριτον τὸ κρίμα· μή μ' αἶρου κριτήν.

Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ Αἰσχύλος λέγει ἐν τῇ ἀοχῇ ἱαμβικοῦ τοιμέτρου «οὐκ εὐκριτον» καὶ ὁ Μένανδρος ὁσαύτως «ἀλλ' εὐκριτ'».

Καλὸν δέ μοι φαίνεται νὰ εἰπω, ὅτι τὸ χωρίον τῶν Ἐπιτρεπόντων 2—11 ἐμιμήθη ὁ Θεόκριτος Ε', 61 κῆξ. Ὁ Μένανδρος εἰσάγει εἰς τὴν σκηνὴν τὸν Συρίσκον, τὸν Δᾶον καὶ τὸν Σμικρινὴν

Σ. ἐπιτρεπτέον τινί

ἐστὶ περὶ τούτων. Δ. βούλομαι, κρινώμεθα.

Σ. τίς οὖν; Δ. ἐμοὶ μὲν πᾶς ἱκανός, δίκαια δὲ πᾶσχω' Σ. τοῦτον λαβεῖν

βούλει κριτὴν; Δ. ἀγαθὴ τύχη· Σ. πρὸς τῶν θεῶν,

βέλτιστε, μικρὸν ἂν σχολάσῃς ἡμῖν χρόνον;

Σμ. ὅμιν, περὶ τίνος; Σ. ἀντιλέγομεν πράγμα τι.

Σμ. τί οὖν ἐμοὶ μέλει; Σ. κριτὴν τούτου τινά

ζητοῦμεν ἴσον· εἰ δὴ σε μηδὲν κωλύει,

διάλυσον ἡμᾶς.

Παρὰ τῷ Θεόκριτῳ ἐρίζουσιν οἱ βουκολιασταὶ Κομάτας καὶ Λάκων καὶ καλοῦσι κριτὴν τὸν δρυτόμον Μόρσωνα

Α. ἀλλὰ τίς ἄμμε,

τίς κρινεῖ; αἴθ' ἔνθοι· ποχ' ὁ βουκόλος ὧδε Λυκώπας.

Κ. οὐδὲν ἐγὼ τήνω ποτιδεύομαι· ἀλλὰ τὸν ἄνδρα, αἰ λῆς, τὸν δρυτόμον βωστρήσωμες, ὃς τὰς ἐρίκας | . . .

Α. βωστρέωμες. Κ. τὸ κάλει· νιν. Α. ἴθ', ὦ ξένε, μικρὸν ἄκουσον τηδ' ἐνθῶν· ἄμμες γὰρ ἐρίσδομες, ὅστις ἀρείων βουκολιαστὰς ἐστὶ· τὸ δ', ὠγαθέ, μήτ' ἐμέ, Μόρσων, ἐν χάριτι κρίνης, μήτ' ὦν τύχα τοῦτον ὀνάσῃς | κτλ.

Ἐν τοῖς Ἐπιτρεπόουσιν λέγει ἡ Ἀβρότονον περὶ τοῦ Χαρισίου καὶ τοῦ δακτύλιου αὐτοῦ 285 κῆξ.

τίς οἶδεν, εἰ καὶ τοῦτον ἐνέχυρον λαβ[ὼν

τότε τις παρ' αὐτοῦ τῶν παρόντων ἀπέβαλεν

ἕτερος; κυβεύων τυχὸν ἴσως εἰς συμβολὰς

ὑπόθημ' ἔδωκ'· ἢ συντιθέμενος περὶ τίνος

περιείχετ', εἴτ' ἔδωκεν· ἕτερα μυρία

ἐν τοῖς πότοις τοιαῦτα γίνεσθαι· φιλεῖ.

Ταῦτα, ὡς νομίζω, διεσκεύασεν ὁ Λουκιανὸς Ἐτ. Διαλ. Ζ', ἐν οἷς λέγει ἡ μήτηρ πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτῆς Μουσάριον περὶ τοῦ Χαιρέου «καὶ διὰ τοῦτο πρόη' οὐκ ἔχοντι αὐτῷ **καταθεῖναι συμβολήν, τὸν δακτύλιον δέδωκας**, ἀγνοούσης ἐμοῦ· **ὁ δὲ ἀποδόμενος κατέπαιε, κτέ.**». Ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ λέγει ἡ μήτηρ πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτῆς καὶ «οὐκ αἰσχύνῃ μόνῃ... οὐ **ταραντινίδιον** ἔχουσα;» Πρβ. Ἐπιτρ.

271—272 «καλὸν πάνν | καὶ λ[ε]πτόν, ὦ θεοί, **ταραντίνον** σφόδρα | ἀπολωλεκ[υ]ῖ· ὅλον γὰρ ἐγεγόνει θάκος».

Ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ ὁ Λουκιανὸς ἔχει διεσκευασμένον καὶ χωρίον τῆς Περινθίας τοῦ Μενάνδρου Ἀπ. 393 K.

ὅστις παραλαβὼν δεσπότην ἀπράγμονα
καὶ κοῦφον ἐξαπατᾷ θεράπων, οὐκ οἶδ', ὅ τι
οὗτος μεγαλείῳ ἐστι διαπεπραγμένος, | κτέ.

Ἡ μήτηρ λέγει πρὸς τὴν Μουσάριον περὶ τοῦ Χαιρέου παρὰ τῷ Λουκιανῷ «μόνος οὗτος οὐ τέχνην εὔρηκεν ἐπὶ τὸν πατέρα, οὐκ οἰκέτην καθήκεν ἐξαπατήσοντα». Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν P. Oxy. 855 τῆς Περινθίας λέγει ὁ Λάχης 13—15.

ναί, Δᾶε, τὸ μὲν ἀπράγμονα
καὶ κοῦφον ἐξαπατᾷ γὰρ ἐστι δεσπότην
φλύαρος

σημειοῦται δ' εἰς ταῦτα ὁ Jensen «Lachetem respicere verba Davi insolenter gloriantis, quæ exhibet fr. 393 K. cognovit Körte». Περὶ δὲ τῆς σχέσεως τοῦ διαλόγου τούτου τοῦ Λουκιανοῦ καὶ πρὸς ἄλλην κωμωδίαν τοῦ Μενάνδρου ἴδ. *Fabula incerta*.

Ἐν στίχοις 508—509 λέγει ὁ Ὀνήσιμος περὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ ὡς πάντα διακ[ο]ύσας ἀπῆλθ' εἴσω ποτέ,
βρ[υ]χῆθμός ἐνδον, τιλμός, ἔκστασις συγνή.

Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται: «**βρυχηθμός**· στεναγμός, οἰμωγή». Ὁ Wilamowitz παρατηρεῖ εἰς τὸν 509 στίχον: «βρυχηθμός bei Hesych wohl von hier, *βρυχᾶσθαι* hat Sophokles...». Ἄλλ' εἶνε παραδεδομένον, ὅτι καὶ τὸ δῆμα ἀπήντα παρὰ τῷ Μενάνδρῳ. Σχόλ. Νικ. Ἀλεξιβ. 221: «**βρυχᾶται**· κλανθμυρίζει, ὡς παιδίον φωνεῖ ἢ δακρύει, ὡς Μένανδρος» (Μένανδρ. ἀδ. Ἀπ. 1004 K.). Εἰς δὲ τὰ ἄλλα μαρτύρια τὰ ἐν τοῖς Λεξικοῖς πρόσθετες καὶ Ἡλιοδ. Β', 4 «**κὰν** τοῦτ' **τραγικόν** τι καὶ γοερὸν ὁ Θεαγένης βρυχώμενος»· ἡ δὲ λέξις *τραγικόν* δεικνύει, ὅτι ὁ Ἡλιοδωρος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους εἰρημένα.

Ὁ Ὀνήσιμος λέγει πρὸς τὸν Σμικρινὴν 650 κέξ.

οἶε τοσαύτην τοὺς θεοὺς ἄγειν σχολήν,
ὥστε τὸ κακὸν καὶ τάγαθον καθ' ἡμέραν
νέμειν ἐκάστω, Σμικρίνη; Σμ. λέγεις δὲ τί;

Ο. σαφῶς διδάξω σ'· εἰσὶν αἱ πάσαι πόλεις,
ἴμοιον εἰπεῖν, χίλια. τρισμῦριοι

655 οἶκος· ἐκάστην· καθ' ἓνα τούτων οἱ θεοὶ
ἐκάστον ἐπιτρέβουσιν ἢ σφῆζουσι; Σμ. πῶς;

λέγεις γὰρ ἐπίπονόν τιν' αὐτοὺς ζῆν [βίον.
 Ο. οὐκ ἄρα φρον[τί]ζουσιν ἡμῶν [ο]ί [θεοί;
 φήσεις· ἐκάστω τὸν τρόπον συν[ώ]μισαν
 660 φρούραρχον· οὗτος ἐνδε[λε]χί[λε]ς ἡμῶν φύλαξ
 ἐπέτρεψεν, ἂν αὐτῷ κακῶς χρη[σώ]μεθα,
 ἕτερον δ' ἔσωσεν· οὗτός ἐσθ' ἡμῖν θεὸς
 ὃ τ' αἴτιος καὶ τοῦ καλῶς καὶ τοῦ κακῶς
 πράττειν ἐκάστω· κτέ.

Τοὺς στίχους 650—658 διεσκεύασε κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ὁ Μένανδρος λαβὼν τὸ ὅλον νόημα αὐτῶν παρὰ τοῦ Εὐριπίδου Ἰ. 508 Μελανίπλης τῆς σοφῆς Ν.

δοκεῖτε πηδᾶν τὰδικήματ' εἰς θεοὺς
 πτεροῖσι, κἄπειτ' ἐν Διὶ δέλτου πυχαῖς
 γράφειν τιν' αὐτά, Ζῆνα δ' εἰσορῶντά νιν
 θνητοῖς δικάζειν; οὐδ' ἂν ὁ πᾶς ἂν οὐρανός,
 Διὸς γράφοντος τὰς βροτῶν ἁμαρτίας,
 ἐξαρκέσειεν οὐδ' ἐκεῖνος ἂν σκοπῶν
 πέμπειν ἐκάστω ζημίαν· ἀλλ' ἡ Δίκη
 ἐνταυθὰ πού 'στιν ἐγγύς, εἰ βούλεσθ' ὁρᾶν.

Πρὸς ταῦτα σχέσιν ἔχει τὸ ἀδέσποτον Ἀπόσπασμα III, 545 K. «ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς διφθέρας» καὶ τὸ ὡσαύτως ἀδέσποτον 546 K. «ἀρχαιότερα τῆς διφθέρας λέγεις Διός». Πρβ. Ζηνόβιον 4, 11 «....φασὶ γὰρ τὸν Δία εἰς διφθέρας τινὰς ἀπογράφεσθαι τὰ πραττόμενα τοῖς ἀνθρώποις», Διογεν. 3, 2, κλπ. Ἰδ. σημ. Pargoem. Gr. I, σ. 87 καὶ 214 καὶ II, σ. 435.

Κατὰ τὸν Εὐριπίδην ἡ Δίκη εἶνε ἡ ἐπιβάλλουσα τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν. Ὁ Μένανδρος ἀντὶ τῆς Δίκης εἶπεν ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσι τὸν τρόπον θεόν. Ἐν δὲ τῷ 658 στίχῳ εἶπεν

οὐκ ἄρα φρον[τί]ζουσιν ἡμῶν [ο]ί [θεοί;
 Πρβ. Νεμέσιον Ἑμεσ. Περί φύσ. ἀνθρ. σ. 348 κῆξ.: «Εὐριπίδης δὲ καὶ Μένανδρος ἐν ἐνίοις τὸν νοῦν τὸν ἐν ἐκάστω φασὶ προνοεῖν ἐκάστον, θεῶν δὲ μηδένα». Ἰδ. τὸ Εὐριπίδειον Ἰ. 1007 N. καὶ τὰς σημειώσεις (καὶ Μένανδρ. Ἰ. 762 K)

ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ἐστιν ἐν ἐκάστω θεῷ
 ἀντὶ δὲ καὶ τοῦ νοῦ τοῦ Εὐριπίδειου τούτου χωρίον ὁ Μένανδρος εἶπεν ἐν τοῖς Ἐπιτρέπουσι τὸν τρόπον, προσαρμόσας αὐτὸν πρὸς τὸν τρόπον τοῦ Σμικρίνου. Ἐνόμισα δὲ καλὸν νᾶ γράψω ταῦτα διεξοδικωτέρῳ πως, ἐπειδὴ ὁ μὲν Jensen παρέβαλε πρὸς τὸν μνημονευθέντα 658

στίχον τῶν Ἐπιτρεπόντων μόνον «Theoph. adv. Autol. II, 8=fr. 752 K. οὐκ ἄρα φροντίζει τις ἡμῶν ἢ μόνος θεός», ὃ δὲ Wilamowitz ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπιτρεπόντων σ. 111—112 ἔχει μὲν πάσης ἐπιστάσεως ἀξίας παρατηρήσεις καὶ παρατίθεται καὶ τὸ ἐν Hibehe Pap. 2 «ὁ τρόπος ἀνθρώποισι δαίμων ἀγαθός, οἷς δὲ καὶ κακός», ἀλλ' οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τῶν παρατεθέντων Εὐριπιδείων χωρίων. Πρόσθετες εἰς ταῦτα καὶ τὸ ἄδηλον Μενάνδρειον Ἀπόσπασμα 594 K.

ἄδύνατον ὥς ἔστιν τι σῶμα τῆς τύχης·

ὃ μὴ φέρων δὲ κατὰ φύσιν τὰ πράγματα.

τύχην προσηγόρευσε τὸν ἑαυτοῦ τρόπον.

καὶ τὸ 205 Ἀπόσπασμα τοῦ Ἡνιόχου τοῦ αὐτοῦ K.

ὄν δὲ μὴ αἴτιος τρόπος,

τὰ γ' ἀπὸ τῆς τύχης φέρειν δεῖ γνησίως τὸν εὐγενῆ

ἐν ᾧ παραβλητέον εἶνε τὸ «αἴτιος τρόπος» πρὸς τὸ τῶν Ἐπιτρεπόντων περὶ τοῦ τρόπου 662—663 «οὗτός ἐσθ' ἡμῖν θεός | ὅ τ' αἴτιος κτέ.». Προσθετέον δ' ἔτι καὶ τὸ ἄδηλον Ἀπ. 575 K.

σύ μὲν παραινέεις κατὰ, ὅσα σοι πρόπει.

ἐμὲ δὲ ποιεῖν τὸ κατῆκον οὐχ ὃ σὺς λόγος,

εὖ ἔσθ' ἀκριδῶς, ὃ δ' ἴδιος πείθει τρόπος.

ΠΕΡΙΚΕΙΡΟΜΕΝΗ (συνέχεια)

Ἐν ταύτῃ λέγει ὁ Σωσίας περὶ τοῦ Πολέμωνος, ὅστις περιέκρινε τὴν κόμην τῆς Γλυκέρας, στ. 52 κέξ. :

ὃ σοβαρὸς ἡμῖν ἀγτίως καὶ πολεμικός.

ὃ τὰς γυναῖκας οὐκ ἔων ἔχειν τρίχας

κλέει κατακλινείς.

Ἄγνωστον, ὥς νομίζω, εἶνε, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Μενάνδρου μιμεῖται, παραλαβὼν καὶ αὐταῖς λέξεσι, πλὴν τῆς τελευταίας, τὸν 52 στίχον ὁ Ἡλιόδωρος Αἰθ. Ζ', 25: «ὃ σοβαρὸς ἡμῖν ἀγτίως καὶ ὑπερῆφανος, ὃ τὸν αὐχένα ἄκαμπτος καὶ μόνος ἐλεύθερος... γυν που τάχα κλινείς...». Παρατηρητέον δέ, ὅτι τὸ ἐπίθετον τοῦ Πολέμωνος παρὰ τῷ Μενάνδρῳ σοβαρὸς ἔχει καὶ ὁ Ἀγαθίας Ἀνθ. Παλ. Ε', 218 (217)

τὸν σοβαρὸν Πολέμωνα, τὸν ἐν θυμῷ Μενάνδρου

κείραντα γλυκεροῦς τῆς ἀλόχου πλοκάμους | κτλ.

ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ στίχῳ ὁ Scaliger ἀντὶ τοῦ γλυκεροῦς (ἢ γλυκερὰς) ἔγραψε Γλυκέρας, τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα ἔγραψεν ἐν τῷ ἐπιγράμματι καὶ ὁ Waltz (Coll. des univ. de France tome II, σ. 97) μετὰ τῆς παρα-

τηρήσεως «Γλυκέρας Scaliger [quam scripturam confirmat Menandri *Περικειρομένη* nuper reperta]». Ἄλλ' ἔπρεπεν ὁ νέος ἐκδότης τῆς Ἀνθολογίας νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ «τὸν *σοβαρόν*» ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐπιγράμματος ἔλαβεν ὁ Ἀγαθίας ἐκ τοῦ 52 στίχου τῆς Περικειρομένης.

Καὶ ἄλλα δέ τινα ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἔχει ὁ Ἡλιόδωρος διεσκευασμένα ἐκ τῆς Περικειρομένης. Ὁ Θεαγένης λέγει τὴν Χαρίκλειαν ἀδελφήν, εἴτα δέ, ὅτε ἡ Ἀρσάκη θέλει νὰ νυμφεύσῃ αὐτὴν τῷ θεράποντι Ἀχαιμένει, ὅστις νομίζει αὐτὴν δοῦλῃν (ὡς θὰ εἴπω διαλαμβάνων περὶ τοῦ Ἥρωος τοῦ Μενάνδρου), ὁ Θεαγένης λέγει ὅτι εἶνε μνηστή. Ὁ Ἀχαιμένης μαθὼν τοῦτο παρὰ τῆς Κυβέλης λέγει (Ζ', 28) «μνηστὴν ὁ γεννάδας ὀνομάζει τὴν ἀδελφήν... *εἰ γὰρ περιβάλλοι, εἰ γὰρ φιλοίῃ*, καθάπερ δὴ καὶ νῦν, εἰ καὶ συγκαθεύδοι, καθαρὸς τις ἔλεγχος, ὅτι μὴ ἀδελφή, μνηστή δ' ἐστίν».

Ἐν τῇ Περικειρομένη ὁ Πολέμων εἶδεν, ὅτι ὁ Μοσχίων, περὶ οὗ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Γλυκέρα ἔμαθεν, ὅτι ἦτο ἀδελφός, ταύτην προσδοαμὼν *ἐφίλει, περιέβαλλ'*, ἡ δὲ τῷ προειδέ[ναι]

ἀδελφὸν οὐκ ἔφυγε, προσίων δ' ἄτερος

ὁρᾷ. κτέ.

ὡς λέγει ἡ Ἀγνοία 36 κῆξ. Τὰς δὲ λέξεις τοῦ Μενάνδρου 36 «*ἐφίλει, περιέβαλλ'*» παρέλαβεν ὁ Ἡλιόδωρος ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ καὶ εἶπεν «*εἰ γὰρ περιβάλλοι, εἰ γὰρ φιλοίῃ*». Πρβ. καὶ Ἀχ. Τάτ. Ε', 15 «*περιβαλοῦσα οὖν με κατεφίλει*», Πλούτ. ἐν ΘΣ λ. περιβάλλω.

Παρὰ τῷ αὐτῷ Ἡλιόδωρῳ Δ', 14 διηγεῖται ὁ Καλάσιρις «ὁρᾷ τὸν Χαρικλέα πρὸς ὑπερβολὴν περιλύπον καὶ ὅλον κατηφείας ἀνάπλεων καί, ὃ θανμάσις, πρὸς αὐτὸν ἔφην, *ὅτε σε ἐχρῆν* ἡδεσθαι καὶ χαίρειν, ἀποθύειν τε *χαριστήρια τοῖς θεοῖς ἐπιτυχόντα τῶν πάλοι σοι δι' εὐχῆς καὶ Χαρικλείας ὀψέ ποτε... πρὸς ἐπιθυμίαν γάμων ἐπικλασθείσης, τότε σκυθρωπὸς... καὶ ὅς, τί δ' οὐ μέλλω τῆς φιλιότης μοι τὸν βίον τάχα πρότερον μετασησομένης ἢ πρὸς γάμον... συναφθισομένης, κτέ.*». Ταῦτα εἶνε πιθανὸν κατ' ἐμέ, ὅτι εἶπεν ὁ Ἡλιόδωρος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν μέρει τὴν Περικειρομένην, ἐν ἣ λέγει ὁ Πολέμων «*ἔν' ἔμμαντὸν ἀποπνίξαιμι*», ἡ δὲ Δωρίς λέγει πρὸς αὐτὸν «*μὴ δὴ [τοῦτό γε]*» καὶ ὁ Πολέμων ἐρωτᾷ

ἀλλὰ τί [π]οίσω, Δωρί; πῶς βιώ[σομαι]

ὁ τρισκακοδαίμων χωρὶς ὧ[ν αὐτῆς];

(στ. 398—400). Καὶ κατωτέρω λέγει ὁ Δωρίς πρὸς αὐτὸν (414—416)

ἐχρῆν σε νῦν τα[χὺ]

εὐαγ(γ)έλια τῶ[ν] γεγονότων παθ[ημάτων]

θύειν], ἐκ[εῖ]νης εὐτυχηκίας [τόδε].

Σημειωτέον δὲ μάλιστα τὰς λέξεις «ἐχοῖν» σε...εὐαγγέλια... [θύειν]» τοῦ Μενάνδρου καὶ «σε ἐχοῖν... ἀποθύειν τε χαριστήρια» τοῦ Ἡλιοδώρου. Ἐν δὲ τῷ 315 στίχῳ τῆς Περικλειρομένης ἀντὶ τοῦ «παθ[ημά-τωρ]» ἄλλοι συμπληροῦσιν ἀναγινώσκοντες «ποθ[εῖν]ά γάρ» καὶ ἄλλοι «ποθ[ουμένων]». Ἰσως δὲ τι παραπλήσιοι ἀνέγνω καὶ ὁ Ἡλιοδωρος καὶ εἶπε «τῶν πάλαι σοι δι' εὐχῆς».

ΣΑΜΙΑ

Ἐπειδὴ ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τοῦ Ἀρισταινέτου, ἔχω νὰ δεῖξω προσέτι καὶ χωρίον αὐτοῦ εἰλημμένον ἐκ τῆς Σαμίας τοῦ Μενάνδρου. Ἐν τῷ δράματι τούτῳ λέγει ὁ Δημέας περὶ τῆς τίτθης τοῦ Μοσχίωνος

- 23 ἰδοῦσα δὲ
τὸ παιδίον κεκραγὸς ἡμελημένον
29 ἐφίλησε, περιήνεγκεν. ὥς δ' ἐπαύσατο
κλαῖον, κτέ.

Παρὰ τῷ Ἀρισταινέτῳ Ἐπ. Α', 19 (σ. 151 Herch.) γράφει ἡ Εὐφρόνιον πρὸς τὴν Θεξιπόνην πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: «ἀρίτως οὖν περιβαλομένη σεμνὴν ἐφρασιδίδα γέγονα παρὰ τῇ Πυθιάδῃ... καὶ πάντων ἀγαθῶν συνηδόμην αὐτῇ· τὸ δὲ παιδίον κλανθυμυριζόμενον ἰδοῦσα πεφίληκα».

Ἐν τῇ αὐτῇ κωμωδίᾳ φέρεται 244—246

- οὐκ ἀκήρυκας λεγόν[των], εἰπέ μοι, [Νικήρα]τε,
τῶν τραγωδῶν, ὥς γενόμενος [χρυσὸς] ὁ Ζ[εὺς] ἐρρῦν
διὰ τέλους, κατειργμένην δὲ παῖδ' ἐμοίχευσέν π[ο]τε;

Ἐν τῷ 246 στίχῳ ὁ πάπυρος ἔχει τὴν γραφὴν «διὰ τοῦ τέλους», ἵτις βλάπτει τὸ τροχαϊκὸν μέτρον. Διόρθωσεν ὁ Croiset ἐξαλείψας τὸ ἄρθρον. Ἐγὼ δὲ νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἄνευ τοῦ ἁρθροῦ εἶπεν ὁ Λιβάνιος (Mythogr. Gr. σ. 366 Westermann) «Ζεὺς δὲ ἐρασθεὶς καὶ χρυσὸς διὰ στέγους ὄνεις συνεγένετο» (τῇ Δανάῃ), ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὸν Μενάνδρον (παρ' ᾧ ὁρθῶς ἔχει ὁ τύπος «τέλους») καὶ τὸν Ἰσοκράτη λέγοντα Ἐλ. 59, σ. 217 d «ἀλλὰ Ζεὺς... χρυσὸς δὲ ὄνεις Δανάῃ συνεγένετο». Τὴν δὲ μετὰ τοῦ ἁρθροῦ ἔκφορὰν «διὰ τοῦ τέλους» εὗρον παρὰ τῷ Λουκιανῷ Τίμ. 41 «νῦν πείθομαι γε καὶ Δία ποτὲ γενέσθαι χρυσόν· τίς γάρ οὐκ ἂν παρθένος ἀναπεπταμένους τοῖς κόλπ-ποις ὑπεδέξατο οὕτω καλὸν ἐραστὴν διὰ τοῦ τέλους καταρρόοντα;»

Ποβ. καὶ Ἐν. Διαλ. 12, 1 «φασὶν οὖν τὸν Δία χρυσὸν γενόμενον
 εὐνῆναι διὰ τοῦ ὁρόφου ἐπ' αὐτήν».

Ἐν στ. 68 κῆξ. ἀπαντᾷ

Π. μάγειρ', ἐγὼ, [μ]ὰ το[ύ]ς θ[εο]ύς, οὐκ οἶδα σὺ
 ἐφ' ὅτι μαχάρας περιφ[έρις]: ἱκανὸς γὰρ εἰ
 λαλῶν κατακόψαι πάντα. Μ. π[ρ]οσπαίξεις ἐμοί,
 ἰδιῶτ'; Π. ἐγὼ; Μ. δοκεῖς γέ μ[οι], νῆ] τοὺς [θ]εοὺς.
 εἰ π[ρ]ογνῆσθαι, πόσας [τραπέ]ζας μέλλετ[ε]
 πο[ε]ῖν, κτέ.

Τὸν 72 στίχον συνεπλήρωσεν ὁ Lefebvre. Δὲν γινώσκω, ἂν
 ὑπ' αὐτοῦ ἢ ἄλλου τινὸς παρεβλήθη ὅμοιον χωρίον τοῦ Μενάνδρου
 Ψευδηρακλεῖ Ἀπ. 518 K.

μάγειρ', ἀγῆς μοι δοκεῖς εἶναι σφόδρα
 πόσας τραπέζας μέλλομεν ποιεῖν, τρίτον
 ἤδη μ' ἐρωτᾷς· κτέ.

Ὁ Ἀθήναιος, παρ' ᾧ φέρεται τοῦτο τὸ Ἀπόσπασμα τοῦ Μενάνδρου
 Δ', σ. 172 a—c, λέγει «...Μένανδρος Ψευδηρακλεῖ καταμειφόμενος
 δὲ τοὺς μαγείρους, ὡς ἐπιχειροῦντας καὶ οἷς μὴ δεῖ, φησιν· *μάγειρ'*,
 κτλ.». Τὸ λόλον τῶν μαγείρων σκόπτει ὁ Μένανδρος καὶ ἐν τῷ κατα-
 λεχθέντι χωρίῳ τῆς Σαμίας λέγων 69—70 «*ἱκανὸς γὰρ εἰ | λαλῶν*
κατακόψαι πάντα». Ὁ Wilamowitz πρὸς τὸ δεύτερον ἐν τῇ ἀρχῇ
 Ἀπόσπασμα τῶν Ἐπιτροπόντων (849, 850 K).

K. φιλῶ σ', Ὀνήσιμε,

καὶ σὺ περίεργος εἰ

O. οὐδὲν <ἐστι> γὰρ

γλυκύτερον ἢ πάντ' εἰδέναι

ἔσχετίσε τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Θεμιστίου Λόγ. 21, 262 c; «οὐκ ἐστὶ
 γὰρ, φασί (φησί?) γλυκύτερον ἢ πάντ' εἰδέναι καὶ ἐγὼ φημι, τὰγαθὰ
 οἷα δὲ λέγει ὁ μάγειρος ὁ κωμωδικός, οὐδ' ἐκεῖνα πάνν ἐλυσιτέλει
 πυνθανομένῳ, ἀλλ' ἐπέτριβε τοὺς δαιτυμόνας ἐξαλλάττων τὰ ἡδύσματα·
 ἀλλ' οὐκ ἐνταῦθα Καρίωνος τὸ κακὸν τὸ μέγα, ὅτι μοχθηρὰ ἡ τέχνη
 αὐτοῦ καὶ ἀλλόκοτος, ἀλλ' ὅτι πονηρὸν ἀνθρώπιον ἦν καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ
 ἔργῳ εἰς τὰς οἰκίας παρερχόμενον, ἀλλ' ἵνα λαλήσῃ καὶ ψιθυρίσῃ καὶ
 διαβάλῃ καὶ ἐξηνέγκῃ, οὐχ ὅσα (οἷα Wil.) μάγειρον εἰκὸς μαστιγίαν
 κτέ.». Τὸ παρὰ τῷ Θεμιστίῳ «ἵνα λαλήσῃ» παραβλητέον εἶνε πρὸς τὸ
 μνημονευθὲν «λαλῶν» τῆς Σαμίας τοῦ Μενάνδρου. Σημειωτέον δέ,
 ὅτι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Θεμιστίου «...καὶ ἐξηνέγκῃ, οὐχ ὅσα (οἷα)
 μάγειρον εἰκὸς μαστιγίαν» συμφωνεῖ μετὰ τοῦ εἰρημένου ὑπὸ τοῦ

Ἀθηναῖον «καταμεμφόμενος δὲ τοὺς μαγείρους, ὥς ἐπιχειροῦντας καὶ οἷς μὴ δεῖ». Ἐν παρόδῳ δ' ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ Willamowitz ἀνέγνω παρὰ τῷ Θεμιστίῳ «οἷα δὲ λέγει ὁ μάγειρος ὁ κωμωδικός, οὐδ' ἐκείνα πάνν ἐλυσαιτέλει <τῷ> πυνθανομένῳ κτέ.». Ἀλλ' ἡ προσθήκη τοῦ ἄρθρου <τῷ> πρὸ τῆς μετοχῆς «πυνθανομένῳ» εἶνε περιττή, ἐπειδὴ ἡ μετοχὴ ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν μάγειρον, ὥς δεικνύει ὁ 72 στίχος τῆς Σαμίας, ἐν ᾧ λέγει ὁ μάγειρος:

εἰ π[υ]νθάνομαι, πύσας [τραπέ]ζας μέλλε[τε]
πο[ε]ῖν κτέ.

καὶ ὃν στίχον ἴσως εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Θεμιστίος.

ΗΡΩΣ

Τοῦ δράματος τούτου τοῦ Μενάνδρου προτάσσεται, ὥς καὶ ἄλλων δραμάτων, ἡ ἐξῆς ἔμμετρος ὑπόθεσις:

Ἄρρεν <τε> θῆλυ θ' ἄμκ τεκοῦσα παρθένος
ἔδωκεν ἐπιτρόπῳ τρέφειν· εἴθ' ὕστερον
ἔγγιμε τὸν φθείραντα· ταῦτα δ' ὑπέθετο
ὁ τρέφων πρὸς αὐτὸν ἀγνοῶν· θεράπων δέ τις
ἐνέπεσεν εἰς ἔρωτα τῆς νεάνιδος
ὁμόδουλον εἶναι διαλαβὼν· γείτων δέ τις
προηδικήκει μετὰ βίας τὴν μείρακα·
τὴν αἰτίαν ἐφ' ἑαυτὸν ὁ θεράπων στρέφειν
ἐδούλετ· οὐκ εἰδυῖα δ' ἡ μήτηρ ἄγαν
ἔδυσχέραινε· καταφανὼν δὲ γενομένων,
εὗρεν μὲν ὁ γέρω / τοὺς ἑαυτοῦ γνωρίσας,
ὁ δ' ἡδικοχῶς ἔλαθε τὴν κόρην θέλων.

Μιμήσεις τοῦ Ἡρώος, ὥς εἶπον ἐν τοῖς περὶ τῆς Περιχειρομένης, εὐρίσκω ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς τοῦ Ἡλιοδώρου (Ζ', 28). Ὁ θεράπων τῆς Ἀρσάκης Ἀχαιμένης, φῆτιν ὑπέσχετο αὐτῇ, ὅτι θὰ μνηστεύσῃ τὴν Χαρίκλειαν, λέγει πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ ὅτι ἤθελε νὰ ἴδῃ τὴν μνηστήν, τὴν γλυκυτάτην Χαρίκλειαν, καὶ ἡ μήτηρ Κυβέλη «ποιάν μνηστήν, ᾧ τέκνον;» ἀποκρίνεται, «...οὐδέ τι λαμβάνεις πρὸς γάμον τὴν Χαρίκλειαν». Καὶ ὁ Ἀχαιμένης «τί», ἔφη, «λέγεις, ἀναβοήσας· οὐκ εἰμι ἄξιος γαμεῖν ὁμόδουλον ἑαυτοῦ; κτλ.». Παραβλητέα δὲ εἶνε τὰ τελευταῖα ταῦτα πρὸς τὰ μνημονευθέντα τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἡρώος «θεράπων δέ τις / ἐνέπεσεν εἰς ἔρωτα τῆς νεάνιδος / ὁμόδουλον εἶναι διαλαβὼν». Τὴν δὲ λέξιν ὁμόδουλον πάντως ἀνέγνω ὁ Ἡλιοδωρος καὶ ἐν τῷ δράματι τούτῳ τοῦ κωμικοῦ ποιητοῦ.

Καὶ ἄλλο δὲ χωρίον τοῦ αὐτοῦ δράματος μιμεῖται ὁ Ἡλιόδωρος λέγων Δ', 10 «*μέγιστος γὰρ θεῶν ὁ Ἥρωος καὶ ἦδη καὶ θεῶν αὐτῶν ποτε κρατεῖν λεγόμενος*». Τὸ 209 Ἀπόσπασμα Κ. τοῦ Ἡρωος ἔχει οὕτω :

δέσποιν', Ἥρωτος οὐδὲν ἰσχύει πλέον,
οὐδ' αὐτὸς ὁ κρατῶν <τῶν> ἐν οὐρανῷ θεῶν
Ζεὺς, ἀλλ' ἐκείνῳ πάντ' ἀναγκασθεῖς ποιεῖ.

Βεβαίως ὁ Ἡλιόδωρος ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ καὶ παρ' ἄλλων ποιητῶν τὴν ᾗσιν «*μέγιστος—λεγόμενος*», ἀλλὰ μιμούμενος, ὡς εἶπον, καὶ ἐν ἄλλοις τὸν Ἥρωα τοῦ Μενάνδρου, ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τοὺς καταλεχθέντας στίχους. Πρὸς δὲ τὸ Μενάνδρειον «*οὐδ'* αὐτὸς ὁ **κρατῶν...Ζεὺς**» πρβ. Ἰσοκρ. Ἐλ. 59, σ. 217 d «*ἀλλὰ Ζεὺς ὁ κρατῶν πάντων, κτέ* ».

Ἄλλα δέ τινα ἴδ. εἰς Ἐπιτρέποντας (Λουκ. Τίμ. 23) ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

FABULA INCERTA (Sudhaus σ. 75—78, Jensen σ. 84—87).

Τὸ ἀβέβαιον τοῦτο δράμα τοῦ Μενάνδρου ὁ μὲν Korte εἰκασεν ὅτι εἶνε ὁ *Σικωνίος*, ὁ δὲ Sudhaus αἱ *Κοινειαζόμεναι*, ὁ δὲ Robert οἱ Ἀνεψιοί. Ἐκ τῶν προσώπων τοῦ δράματος ἐν τοῖς ἐπὶ παύρων ἀποσπάσμασι δηλοῦνται ὅτι εἶνε ὁ Λάχης, ὁ Χαιρέας, ὁ Κλεαίνετος, ὁ Μοσχίων καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Κλεαίνετου. Ὁ Sudhaus διὰ βραχέων λέγει τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σφωζομένου μέρους οὕτω : «*Initio lactatur pater Moschionis a conspirantibus Chaerea, Moschionis amico, et Cleaeneto, cuius filiam Moschio vitiaverat iamque in matrimonium ducere concupiscit. Chaereas mendaciis Lachetem terret tamquam summo periculo Monschioni impendente, qui in stupro a patre virginis deprehensus sit. Supervenit trepidanti iam Lacheti pater virginis Cleaenetus; sic autem inter illos convenerat (v. 60). Ita fit, ut Laches ille dives timore perculsus Cleaeneti filiam Moschioni postulet*».

Ὁ Sudhaus εἰκασεν, ὅτι ὁ ἐν στίχῳ 11 μνημονευόμενος *ἀρεοπαγίτης* εἶνε ὁ Κλεαίνετος. Ὁ Jensen παρατηρεῖ «*ipsum Cleaenetus Areopagitam dictum esse, id quod coniecit S., nescio an confirmetur loco quodam Alciphronis, quem attulit Le. (van Leeuwen)* : ep. III, 36, 2 Sch. : *ἀναρπάσασα...δήσασα παρὰ τὸν ἐναντὶς ἡγάγε πατέρα τὸν σκνθρωπὸν Κλεαίνετον, δς τὰ νῦν δὴ πρωτεύει τοῦ συνεδρίου καὶ εἰς αὐτὸν ὁ Ἄρειος πάρος ἀποβλέπουσιν*».

Ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ Λουκιανὸς ἐν Ἐτ. Διαλ. Ζ', περὶ οὗ

ἐγένετο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγος, ἔχει δύο πρόσωπα τοῦ δράματος τούτου τοῦ Μενάνδρου, τὸν Λάχτητα καὶ τὸν Χαιρέαν, ὅστις ἐρᾷ τῆς ἐταίρας Μουσάριου. Αὕτη δὲ λέγει περὶ τούτου πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς: «ἀλλὰ καλὸς καὶ ἀγένειος καὶ φησιν ἐρᾶν, καὶ δακρύει, καὶ Δεινομάχης καὶ Λάχτητος υἱὸς ἐστι τοῦ ἀρεοπαγίτου, καὶ φησιν ἡμᾶς γαμήσειν, καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχομεν παρ' αὐτοῦ, ἣν ὁ γέρον μόνον καταμύσῃ».

«Καλὸς καὶ ἀστεῖος ἡλικιώτης» τοῦ Χαιρέου κατὰ τὸν Λουκιανὸν εἶνε Ἀντιφῶν ὁ Μενεγράτους, ὃν ἡ Μουσάριον δὲν ἐδέξατο, ὥς λέγει πρὸς αὐτὴν μεμφομένη ἡ μήτηρ. Ἡ δὲ Μουσάριον ἀποκρίνεται «ἀλλ' ἡπέλῃσε Χαιρέας ἀποσφάζειν ἀμφοτέρους, εἰ λάβοι μέ ποτε μετ' αὐτοῦ». Ὁ Χαιρέας ἄρα θὰ ἡδικεῖτο, ἂν ἡ Μουσάριον ἐδέχετο ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἡλικιώτην Ἀντιφῶντα. Καὶ ὁ Χαιρέας παρὰ τῷ Μενάνδρῳ πλαστῶς λέγει ὅτι ἀδικεῖται ὑπὸ τοῦ Μοσχίωνος, ἐπειδὴ οὗτος ἔλαβε τὴν κόρην τοῦ Κλεινέτου, ἣν εἶχε δῆθεν μνηστήν ὁ Χαιρέας.

ΠΕΡΙΝΘΙΑ

Ἴδε ἀνωτέρω Λουκ. Ἑτ. Διαλ. Ζ' μετὰ τὰ γεγραμμένα εἰς τοὺς Ἐπιτρέποντας 285 κξξ. καὶ 271—272, καὶ Λουκ. Τίμ. 23 μετὰ τὸ 176 Ἀπόσπασμα Κ τῶν Ἐπιτερόντων.

ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ

Ἡ III στήλῃ τοῦ P. Berol. 9767=Berliner Klassikertexte V, 2, 115 κξξ. τοῦ δράματος τούτου ἔχει ἑλλειπτεῖς τοὺς στίχους κατὰ τὰ μέσα καὶ τὰ τέλη, οἱ δὲ φιλόλογοι συμπληροῦσιν αὐτοὺς διαφόρως. Ὁ Μοσχίων λέγει 93 κξξ.

εἰς τὴν Ἐφῆσον ἔπεσον
τῆς Ἀρτέμιδος ἦν τῆς ἐ
δειπνοφορία τις παρθένω[ν]
εἶδον κόρην ἐνταῦθα Φανίου

Ἐν τῷ 94 στίχῳ ὁ Wilamowitz εἵκασεν, ὅτι τὸ γράμμα ε εἶνε τὸ πρῶτον τῆς λέξεως Ἐφεσίας, καὶ παρέβαλεν Ἑτ. M. 252, 22 ἐν λ. Δαιτίς: καὶ «δαίτας αὐτῇ (Ἀρτέμιδι) ἐπετέλεσαν κατὰ τὸν τῶν κορῶν καὶ τῶν ἐφήβων τρόπον». Ὁ δὲ Sudhaus συνεπλήρωσεν, ἐ[κ]εῖ νεα-
νῶν]. Ἐγὼ δ' ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ὁ στίχος δύναται νὰ συμπληρωθῇ οὕτω

τῆς Ἀρτέμιδος ἦν τῆς ἐπιχωρίου θεοῦ

Πορβ. Ξενοφ. Ἐφ. Α', 2, 2, ὅστις λέγει ὅτι ἐν Ἐφέσῳ «ἦγετο δὲ τῆς Ἀρτέμιδος ἐπιχώριος εορτὴ ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ ἱερόν».

Τὸν δ' ἐπόμενον 95 στίχον ὁ μὲν Wilamowitz συμπληροῖ ἐν τέλει διὰ τοῦ «κῆθέων» ἢ «ἐλευθέρων», ὁ δὲ Sudhaus διὰ τοῦ «τε, γὰρ χοροῖς». Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι δύναται νὰ συμπληρωθῇ ὁ στίχος ὡς δεικνυφορίζ τις παρθένω[ν τε καὶ νέων].

Ποβ. Ξενοφ. Ἐφ. Α', 2, 2-3, ὅστις λέγει μετὰ τὸ μνημονευθὲν χωρίον «στάδιοι δὲ εἰσιν ἐπὶ ἔδει δὲ πομπεύειν πάσας τὰς ἐπιχωρίους παρθένοὺς κεκοσμημένας πολυτελῶς καὶ τοὺς ἐφήβους...πολὺ δὲ πληθος ἐπὶ τὴν θέαν, πολὺ μὲν ἐγχώριον, πολὺ δὲ ξενικόν» καὶ γὰρ ἔθος ἦν ἐκείνῃ τῇ πανηγύρει καὶ νυμφίους ταῖς παρθένοις εὐρίσκεσθαι καὶ γυναικας τοῖς ἐφήβοις». Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι ὁ Ξενοφών λέγει «παρθένοὺς», ὥς καὶ ὁ Μενάνδρος «παρθένων», καὶ «ἐφήβους», ὥς φέρεται παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ, καὶ ὅτι τὸ χωρίον «καὶ γὰρ ἔθος ἦν—καὶ γυναικας τοῖς ἐφήβοις» ἐρμηνεύει τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Μενάνδρου εὐθὺς μετὰ ταῦτα 96 κέξ.

Μ. εἶδον κόρην ἐνταῦθα Φανίου [τινὸς
Εὐωνυμέως. Π. Εὐωνυμεῖς καὶ [κεῖ] τινες
εἴς' ἐν Ἐφέσῳ; Μ. χρέα μὲν οὖν....
ἐντεῦθεν. Π. ἄρα τοῦ κ[ι]θηριστοῦ Φανίου
ταύτην λαβεῖν ἐσπούδα[κ]ας τὴν θυγατέρα
τοῦ γείτονος νῦν ὄντος;

Ἐν στ. 42 κεῖται «τί δὴ τὸ λυποῦν σ' ἐστί; [πῶς δ' οὐ]κ ἦγαγες | κτέ.». Ὁμοίως φέρεται καὶ παρὰ τῷ Ἀρισταίνετῳ Ἐπ. Α', 22 «καὶ τὸ λυποῦν, εἶπερ τι ἔστι, θεραπεῦσαι». Ἐν ἀδήλῳ Ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου Ἡθ. σ. 103 D (=351 K.), 16—18 ἀπαντᾷ

σὺ δ' οὐθ' ὑπερβάλλοντα, Τρόφμ', ἀπώλεσας
ἀγαθὰ, τὰ νυνὶ τ' ἐστὶ μέτριά σοι κακά.
ὥστ' ἀνὰ μέσον που καὶ τὸ λοιπὸν δὴ φέρε.

Ὁ Cobet Nov. Lect. σ. 81 ἔγραψε «τὸ λυποῦν δὴ φέρε», καὶ παρετήρησεν ὅτι «saepe τὸ λυποῦν in Comœdia occurrit», Προσηγάγε δὲ καὶ μαρτύρια τὸ τοῦ Ἀντιφάνους παρὰ τῷ Στοβαίῳ Ἀνθ. 99, 31 «ἄπαν τὸ λυποῦν ἐστιν ἀνθρώπων νόσος κτέ.» καὶ τὸ τοῦ Ἐπίπλου παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Η', σ. 363 c «ἀφεῖλε πᾶν | αὐτοῦ τὸ λυποῦν», ἀνθ' οὗ παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀθηναίῳ ΙΒ', σ. 571 e φέρεται οὐχὶ ὁρθῶς «τὸ λοιπόν». Παραλείπων τὰς γενομένας ἄλλας διορθώσεις τοῦ Μενάνδρου χωρίου μνημονεύω μόνον τὴν τοῦ Nauck «ὥστ' ἀνὰ μέρος που καὶ τὸ λυπηρὸν φέρε» (ὁμοίως δὲ «λυπηρὸν» ἔγραψε καὶ ὁ Σ. Βάσης). Ἀλλ' ὁ Kock ἐτήρησε μὲν τὴν παραδεδομένην γραφὴν

«τὸ λοιπόν», ἐξήλειψε δὲ ἄνευ λόγου τὸ «δὴ» καὶ ἐποίησεν ἄμετρον τὸν στίχον. Ὅτι δὲ ὁ Μένανδρος ἔγραψε «τὸ λυποῦν δὴ φέρε», δεικνύει ὁ ὀλίγον ἔμπροσθεν καταλεχθεὶς στίχος τοῦ Κιθαριστοῦ «**τί δὴ τὸ λυποῦν κτέ.**».

Κυλὸν δὲ νομίζω νᾶ καταχωρίσω καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Boissonade *Απ. Νον.* σ. 100 σημειωθέντα (Νικηφ. Χοῦμν. Ἐπ. ΠΑ' «δόξαντας ἀπηλλάχθαι τοῦ λυποῦντος»): «Theophylactus Simoc. Epist. 34: ἦν γὰρ ἀναρχία τοὺς ὄρνιθας τὸ λυποῦν. Ibi exempla protuli nonnulla. Quæ qui quærerere gravabitur alia hæcce sibi habeat. Plutarchus De tranq. c. 17: τῶν ἀβουλήτων τὰ μὲν φύσει τὸ λυποῦν κτέ. Ibid. c. 3: ...οὐκ ἐξαιροῦσι τῆς ψυχῆς τὰ λυποῦντα. Idem Disc. am. et. adul. extr.: ποιεῖσθαι πέρας ὁμιλίας καὶ συνουσίας τὸ λυποῦν... Heliodorus I, 8: μόνῳ τῷ λυποῦντι σχολάζειν. Appianus alicubi Civilium bellorum: ...οὐκ ἐμποδὼν ἔτι τοῦ λυποῦντος ὄντος. Ephippus Athenaei 8, 64: ἀφεῖλε πᾶν αὐτοῦ τὸ λυποῦν. Gregorius Nazian. t. 2, p. 6 c; Aeneas Gaz. p. 25, 6; 26, 5. Herodianus Hist. 5, 2 extr.; apud eundem 2, 3, 7: τὸ γὰρ λυπῆσαν δυσεξάλειπτον». Εἶπε δ' ὁ Μένανδρος καὶ Πλοκίῳ Ἀπ. 410 Κ.

αἰεὶ τὸ λυποῦν ἀποδίδωκε τοῦ βίου.

Ἐγραψα δὲ ταῦτα, ἐπειδὴ ἐν τῷ Λεξικῷ Liddell-Scott-Jones μνημονεύονται δύο μόνον χωρία, τὸ τοῦ Ἀντιφάνους καὶ τὸ τοῦ Μενάνδρου Πλοκίῳ 410. (Περὶ τῶν γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Cobet, τοῦ Nauck, τοῦ Βάση καὶ τοῦ Γ. Βερναρδάκη ἴδ. καὶ Κ. Κόντιον ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Χ. Χαριτωνίδου ἐκδεδομένοις Ποικίλοις Φιλολογικοῖς σ. 169—172).

ΓΕΩΡΓΟΣ

Ἐν στ. 76 κῆξ. φέρεται:

ἦ|ξ[ο]υσιν ἦ|δε δεῦρ', ἄπεισιν εἰς ἀγρὸν
αὐτῇ|ν λαδῶν· παύσεσθ[ε πενία μα]χόμενοι
δυσνουθετήτῳ [θ]ηρί[ῳ καὶ] δυσκόλῳ,
κ|αὶ ταῦ[τ' ἐν] ἄστει· θ[εῖ γὰρ ἦ] πλουτεῖ|ν ἴσως
ἦ ζῆ|ν, δπ[ου] μὴ μ[άρτυρας] τ[ο]ῦ δυστυχεῖν
π[ο]λλοὺς τις ἔξει τοὺς δρῶντας· ἔστι δὲ
[ἀγρὸς] εἰς τὸ τοιοῦτ' ἐνκτὸν ἦ τ' ἐρημία.

Ἐχω νᾶ παρατηρήσω, ὅτι πρὸ τοῦ Μενάνδρου εἶπεν ὁ κωμικὸς

Ἀμφίς Ἐρίθ. Ἀπ. 17 Κ.

εἴτ' οὐχὶ χουσοῦν ἔστι προᾶγμ' ἐρημία;
ὁ πατήρ γε τοῦ ζῆν ἔστιν ἀνθρώποις ἀγρός

πενίαν τε συγκρούπτειν ἐπίσταται μόνος,
ἄστυ δὲ θέατρον ἀτυχίας σαφοῦς γέμον.

Λέγει δὲ ὁ Μένανδρος καὶ ἐν Πλοκίῳ ᾠ. 405. 406 K.
ὅστις πένης ὦν ζῆν ἐν ἄστει βούλεται,
ἀθυρότερον ἑαυτὸν ἐπιθυμεῖ ποιεῖν | κτέ.

κακῶς ὁ δεσπότης βεβούλευται πάνυ·
ἐν ἀγορῇ γὰρ οἰκῶν οὐ σφόδρ' ἐξηλέγγετο
τῆς μερίδος ὦν τῆς οὐδαμοῦ τεταγμένος,
εἶχεν δὲ παραπέτασμα τὴν ἐρημίαν.

Ἔτι δὲ φέρεται παρὰ τῷ αὐτῷ καὶ ἐν Ὑδρίᾳ ᾠ. 466 K.
ὥς ἡδὺ τῷ μισοῦντι τοὺς φαύλους τρόπους
ἐρημίᾳ, καὶ τῷ μελετῶντι μὴδὲ ἐν
πονηρὸν ἱκανὸν κτῆμ' ἀγρὸς τρέφων καλῶς·
ἐκ τῶν ὅχλων δὲ ζῆλος ἢ τε κατὰ πόλιν
αὕτη τρυφή λάμπει μέν, ἐς δ' ὀλίγον χρόνον.

Παρὰ τῷ Λουκιανῷ Τίμ. 36 λέγει ὁ Τίμων «ἡ βελτίστη δὲ Πενία
πόνους με τοὺς ἀνδρικοτάτοις καταγυμνάσασα... τὰ τε ἀναγκαῖα κάμνοντι
παρεῖχε καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων καταφρονεῖν ἐπαίδευεν... ἐροωμένως
τοιγαροῦν ὑπὸ τῶν πόνων τὸν ἀγρὸν τουτονὶ φιλοπόνως ἐργαζόμενος,
οὐδὲν ὁρῶν τῶν ἐν ἄστει κακῶν, ἱκανὰ καὶ διαρκῆ ἔχω τὰ ἄλφιστα
παρὰ τῆς δικέλλης». Περβ. καὶ Μουσώνιον παρὰ Στοβαίου Ἀνθ. 56, 18
«πῶς δ' οὐκ ἀνδρικότερον τοῦ καθῆσθαι ἐν πόλει, ὥστε οἱ σοφί-
σταί, τὸ ζῆν ἐν χωρίῳ;» καὶ «ὥστε Μύσωνα τὸν Χηνέα ὁ θεὸς
ἀνείπε σοφόν, καὶ τὸν Ψωφίδιον Ἀγλαὸν εὐδαίμονα προσηγόρευσε,
χωριτικῶς ἐκότερον αὐτῶν βιοῦντα καὶ αὐτονομία χρώμενον καὶ
τῆς ἐν ἄστει διατριβῆς ἀπεχόμενον».

Ἀλλὰ πάντων τούτων προηγεῖται ὁ Ἀριστοφάνης λέγων ᾠ. 32-33
ἀποβλέπων εἰς τὸν ἀγρόν, εἰρήνης ἐρῶν,
στρυγῶν μὲν ἄστυ, τὸν δ' ἐμὸν δῆμον ποτῶν | κτέ.

ἴσως δὲ εἰς τὸν Γεωργὸν ἀνήκει καὶ τὸ Μενάνδρειον ἄδῃλον
Ἀπόσπασμα 633 K.

δεῖ τοὺς πενομένους μέχρι ἂν ζῶσιν πονεῖν·
ἀπραξία γὰρ λιτὸν οὐ τρέφει βίον
καὶ τὸ ἄδῃλον Ἀπόσπασμα 641 τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ K.
ὁ τῶν γεωργῶν ἡδονὴν ἔχει βίος,
ταῖς ἐλπίσιν τάλγεινὰ παρχαυθούμενος.